

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Ivana Vejsadová

Historický vývoj pojmu volný pohyb osob v evropském právu

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. PhDr. Michal Tomášek, DrSc

Katedra evropského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 30. července 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne _____

Ivana Vejsadová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu této diplomové práce, panu prof. JUDr. PhDr. Michalu Tomáškoví, DrSc. za ochotu a pomoc při vedení a vypracovávání práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Vývoj ve světle nejdůležitějších dokumentů přijatých EU.....	3
1.1. Liberalizace volného pohybu osob a Euratom	3
1.2. Jednotný evropský akt	4
1.3. Bílá kniha o vnitřním trhu	5
1.4. Sociální charta	5
1.5. Maastrichtská smlouva	5
1.6. Schengenské dohody	7
1.7. Europol	9
1.8. Amsterodamská smlouva.....	9
1.9. Listina základních práv EU	10
1.10. Směrnice o právech občanů Unie	11
1.11. Haagský program.....	12
2. Volný pohyb pracovníků	13
2.1. Vývoj pojmu pracovník ve světle judikatury Soudního dvora Evropské unie	13
2.2. Práva pracovníků a princip nediskriminace.....	17
2.2.1. Přístup k zaměstnání a rovné zacházení během výkonu zaměstnání.....	18
2.2.2. Daňové a sociální výhody	19
2.2.3. Zvyšování kvalifikace a možnost vzdělávat se.....	22
3. Svoboda usazování	24
3.1. Svoboda usazování jednotlivců	25
3.1.1. Obsah pojmu.....	25
3.1.2. Právo na výkon samostatné výdělečné činnosti a princip rovného zacházení.....	27
3.1.3. Uznávání kvalifikací.....	30
3.2. Svoboda usazování a společnosti	33
3.2.1. Obsah pojmu.....	33
3.2.2. Práva společností.....	34

3.2.3.	Přístup na trh	35
3.2.4.	Princip nediskriminace a rovné zacházení.....	37
4.	Občanství Evropské Unie	41
4.1.	Práva a povinnosti	41
4.2.	Rodinní příslušníci a judikatura Soudního dvora	43
4.3.	Právo pobytu na území hostitelského státu	47
4.4.	Práva rodinných příslušníků po smrti či odjezdu osoby z hostitelského státu	49
4.5.	Obecná omezení	51
4.5.1.	Omezení z důvodu veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti.....	52
4.5.2.	Omezení z důvodu ochrany veřejného zdraví	54
4.6.	Jiná omezení	55
5.	Volný pohyb osob a Česká republika.....	57
6.	Závěr.....	59

Úvod

Na první snahy o sjednocení Evropy můžeme narazit již ve starověku v antickém Řecku u filozofů a politiků v souvislosti s možnostmi spolupráce mezi tehdejšími státy. Jako první integrační snahu učebnice uvádí tzv. Pax Romana.¹ Ve středověku pak své návrhy na integraci Evropy formulovali např. Pierre Dubois nebo Jiří z Poděbrad. Nejvýznamnějším předchůdcem současných integračních procesů v Evropě je Panevropské hnutí z první poloviny dvacátého století. Panevropa měla být organizací za účelem vytvoření společnosti z evropských států s celní unií. Jedním ze třech hlavních úkolů bylo zajistit užší součinnost evropského hospodářství, vybudování evropských trhů a zvýšení evropského životního standardu. V čele tohoto myšlenkového proudu a později i vlivné organizace stál rakouský šlechtic hrabě Coudenhove-Kalergi, který řekl, že: „Evropa by měla vědět, že diferenciace bez integrace vede k zániku, a že její individuální politiku je nezbytné doplnit politikou integrační“.² Již tenkrát lze sledovat určité počátky úmyslu vytvořit jakýsi vnitřní trh mezi evropskými státy.

Dovršením všech snah o integraci se pak stala Evropská unie, která zavedla vnitřní trh se čtyřmi základními svobodami, tj. svobodou pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu.

Volný pohyb osob je jednou z nejvýznamnějších oblastí regulace na poli Evropské unie. Nejen, že je klíčovým prostředkem realizace vnitřního trhu, ale zároveň je významným právem pro jednotlivce samotné. Svoboda volného pohybu a pobytu na území Evropské unie je předpokladem pro výkon řady dalších práv a sama o sobě zároveň zahrnuje zejména právo pohybovat se, usadit se, žít či pracovat na území členského státu, což znamená mnohem více než pouhé přemísťování. S právem volného pohybu pak úzce souvisí komplementární práva – zejména právo na vzdělání, sociální zajištění, bydlení, apod.

Migrace osob ať už z důvodů pracovních či jiných je dnes jedním z nejrozsáhlejších projevů globalizace. Nedávné studie poukazují na kladný dopad migrace v oblasti sociálního zabezpečení osob. Co se týče dopadu na ekonomiku

1 TICHÝ, Luboš. *Evropské právo*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, lii, 953 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4003-332.

2 FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, 803 s. ISBN 978-807-3252-236.

států, výsledek je těžké jednoznačně stanovit, ale zdá se být spíše pozitivní. Ukazuje se, že doposud migrace v rámci EU nenabyla nikterak zásadních rozměrů. Dalo by se říci, že mnozí dávají přednost životu v blízkosti své rodiny, ve svém kulturním a jazykovém prostředí před jistými politickými či ekonomickými výhodami, které by jim mohla práce v zahraničí přinést. Je mnoho důvodů, které jednotlivce odrazují, jako například jazykové bariéry, nedostatek informací, jiná kultura či překážky v uznávání kvalifikací u některých profesí.³

Přesto však můžeme říci, že dochází k nárůstu počtu osob, které toto právo využívají a že svoboda volného pohybu se stává každodenní součástí života nás všech.

Ve své práci se pokusím shrnout hlavní časové mezníky, jež ovlivnily právní úpravu a využívání svobody volného pohybu a důležité případy z judikatury Soudního dvora Evropské unie a jejich dopad na interpretaci práva Evropské unie. Rozhodla jsem se práci rozdělit tematicky, případy, které uvedu v jednotlivých kapitolách, však budou řazeny za sebou i chronologicky, aby tak bylo jasné, jakým směrem se rozhodovací činnost Soudního dvora ubírala.

Mým cílem je vymezit pojem volný pohyb osob v souvislosti s vývojem Evropské unie jako celku, ale i v souvislosti s různými oblastmi lidského života, jako jsou pracovní či sociální práva, rodinný život či studium.

3 WEISS, Friedl a Frank WOOLDRIDGE. *Free movement of persons within the European Community*. 2. vyd. Alphen aan den Rijn: Kluwer law, 2007, s. 1-3.

1. Vývoj ve světle nejdůležitějších dokumentů přijatých EU

1.1. Liberalizace volného pohybu osob a Euratom

Euratom měl za úkol vytvořit společný jaderný trh s volným pohybem surovin, zařízení a pracovních sil nezbytných pro jaderný průmysl. Tento společný trh se otevřel již 1. ledna 1959. Smlouva obsahovala mimo jiné také liberalizaci pohybu osob, tzn. možnost migrace pracujících a právo usidlovat se v různých zemích. Byl stanoven určitý počet etap: přechodné období 12-15 let podle potřeb, které se dále dělilo na tři dílčí etapy. Na základě této smlouvy se podařilo vytvořit všestranný trh uvnitř tzv. Šestky⁴. Právo osob na volný pohyb mezi jednotlivými členskými státy je jedním z podstatných znaků společného trhu. Základem volného pohybu osob je volný pohyb pracovníků, neboť evropská integrace v rámci vytváření společného trhu začala právě touto skupinou. Volný pohyb pracovníků znamená, že občané Evropské unie a jejich rodinní příslušníci mají stejný přístup na trh práce jakéhokoli členského státu jako vlastní občané tohoto státu, tedy bez jakýchkoli omezení, povolení nebo dalších podmínek, které vlastní občané plnit nemusí.⁵

Stejné zacházení se vztahuje nejen na přístup na trh práce, ale týká se i samotného hledání práce, využívání veřejných služeb zaměstnanosti či nakládání při odměňování nebo propouštění.

Zakotvení principu volného pohybu pracovníků bylo v programu vnitřního trhu zcela revolučním požadavkem. Žádnému integračnímu seskupení ve světě se takový krok nepodařil. Dle tehdejších teorií mělo dojít také k vyrovnání ceny pracovní síly na území EU a větší prosperitě EU jako celku. Odstranění těchto překážek mělo usnadnit hledání lepších pracovních a životních podmínek, zvyšování kvalifikace a bylo spojeno s právem pracovat, usadit se a žít v kterékoli členské zemi. Měla se tím také ulehčit situace na pracovním trhu dvou skupin zemí: těch s nedostatkem a těch s přebytkem pracovních sil. Dle Římských smluv pro využití svobody volného pohybu jsou nutné dva faktory: princip státní příslušnosti a ekonomická aktivita osoby.

Ve skutečnosti ale na počátku existence těchto ustanovení jen nemnoho lidí využilo právo volně pobývat a pracovat na území EU, a to z různých důvodů:

⁴ Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, SRN a Nizozemsko.

⁵ GERBERT, Pierre. *Budování Evropy*. Praha: Karolinum, 2004.

z důvodů sociálních (dávali raději přednost práci za menší mzdu než odloučení od své rodiny), ekonomických (měli strach, že tak ztratí oprávnění požívat sociálních či jiných dávek ze své země), ale také kulturních nebo jazykových. EU proto musela tyto problémy překonávat pomocí sekundární legislativy přijaté v šedesátých a sedmdesátých letech a pomocí programů usnadňujících mobilitu jako je např. Socrates.

V roce 1990 byly přijaty tři směrnice zaměřující se i na další osoby. Předpokladem mobility těchto nicméně bylo, že osoba má dostatečné prostředky a zdravotní pojištění (opatření k omezení zneužívání výhodnějšího systému pojištění v některém z členských států⁶). Tyto tři směrnice znamenaly značný posun v chápání pojmu volný pohyb osob, na migranty už tak nebylo nahlíženo čistě jako na pracovní sílu, nýbrž jako na jednotlivce s právy vůči hostitelskému státu a změnil se i význam vztahu mezi mobilitou a ekonomickou aktivitou dotčené osoby.

1.2. Jednotný evropský akt

Modernizací evropského integračního procesu se zabývala mezivládní konference, která vypracovala dokument zvaný Jednotný evropský akt. Za prvořadý cíl integračního úsilí dokument označuje vytvoření vnitřního trhu.

Odstranění celních bariér vedlo jen k dočasnému vytvoření Společného trhu předpokládaného v Římských smlouvách. K dovršení procesu vybudování vnitřního trhu, na němž by se volně pohybovali lidé, zboží, kapitál a služby, bylo zapotřebí odstranit veškeré překážky všeho druhu.

Za tímto účelem se v Lucemburku ve dnech 2. -3. prosince 1985 sešla Evropská rada. V důsledku přetrvávajících názorových neshod především co se týče otázky sladování legislativ a úprav nezbytných pro vytváření společného trhu bylo její jednání velmi složité.

Jednotný evropský akt vstoupil v platnost 1. července 1987 po ratifikaci v jednotlivých členských státech. Zaváděl a institucionalizoval tzv. evropskou politickou spolupráci.⁷

Mimo jiné v Jednotném evropském aktu najdeme „Ustanovení vztahující se k základům Společenství a jeho politice“. Šlo především o tzv. „prostor bez hranic“,

6 Jako např., v případě Trojani (2004) ECR I-7573.

7 GERBERT, Pierre. *Budování Evropy*. Praha: Karolinum, 2004.

který měl vstoupit v platnost dne 1. ledna 1993 odstraněním fyzických hranic, technických kontrol a fiskálních hranic.

1.3. Bílá kniha o vnitřním trhu

Bílá kniha o vnitřním trhu, známá též jako Cockfieldova Bílá kniha, stanovila zhruba 300 opatření nezbytných k odstranění nejrůznějších překážek volného pohybu. Tyto překážky byly označeny jako fyzické, daňové a technické bariéry. Součástí Bílé knihy bylo také stanovení termínu definitivního dokončení společného trhu na 1. ledna 1993.

1.4. Sociální charta

První z oblastí, které souvisejí se společným trhem, byla oblast sociálních služeb a sociálního zabezpečení. Podle *Delorse* bylo rozhodnutí o postupném sjednocování sociální oblasti vyvoláno potřebou zajistit funkční pohyb pracovních sil na evropském trhu. Komise tedy začala pracovat na zahájení sociálního dialogu, a posléze také na vytvoření Charty základních sociálních práv pracovníků. Tento dokument je známý také jako Sociální charta ES.

Charta zajišťovala právo na svobodné usazení na území ES, svobodnou volbu a výkon povolání za spravedlivou odměnu, nárok na sociální ochranu atd. Přijetí tzv. Sociální charty bylo nakonec uskutečněno 9. prosince 1989 na summitu ve Štrasburku, a to na úrovni šéfů států. Velká Británie se ale k této chartě nepřipojila, mezivládní rozměr dokumentu byl tedy omezen a bylo třeba přistoupit k úpravě hlasovacích mechanismů.⁸

1.5. Maastrichtská smlouva

Dne 7. února 1992 podepsali představitelé 12 členských zemí Evropských společenství ve městě Maastricht Smlouvu o Evropské unii a na ni navazujících 17 protokolů a 33 deklarácí. Texty těchto dohod jsou výsledkem jednání, které bylo zahájeno v rámci mezivládních konferencí o ekonomické, měnové a politické unii dne 15. prosince 1990 v Římě a ukončeno v Maastrichtu 11. prosince 1991. Maastrichtské dohody jsou vyvrcholením dlouhotrvajícího úsilí o urychlení a

⁸ GERBERT, Pierre. *Budování Evropy*. Praha: Karolinum, 2004.

prohloubení integračního procesu. Tento tak nabyl komplexního charakteru, zahrnoval oblast ekonomickou, sociální, politickou, občanskou i institucionální.⁹

Maastrichtská smlouva zavedla občanství Unie: každý občan Unie má právo svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států. Prvním příkazem bylo odstranit diskriminaci pracovníků na základě jejich státní příslušnosti: při přijímání do práce, při odměňování, přeřazování, úpravě pracovních podmínek atd.

Občané EU obdrželi bez ohledu na státní příslušnost a místo pobytu aktivní a pasivní volební právo v obecních volbách a volbách do evropského parlamentu. Při pobytu ve třetích zemích, kde jejich stát nemá konzulární zastoupení, nabyli práva na ochranu prostřednictvím orgánů jiného členského státu za rovnocenných podmínek.

Součástí koncepce evropského občanství bylo také získání petičního práva k Evropskému parlamentu a možnost zkoumání případů ombudsmanem.

Společenství se tak vydalo na cestu směrem k politickému sjednocení a přiblížilo se federalistickému konceptu.¹⁰

Již v preambuli Smlouvy o Evropské unii její smluvní strany sdělují rozhodnutí zavést společné občanství pro státní příslušníky svých zemí a potvrzují svůj cíl usnadnit volný pohyb osob při zajišťování bezpečnosti a ochrany svých národů začleněním ustanovení o justici a vnitřních záležitostech do této smlouvy. Ve společných ustanoveních pak mimo jiné najdeme, že Unie si jako jeden ze svých cílů stanovuje posilovat ochranu práv a zájmů státních občanů svých členských států zavedením občanství Unie.

Část druhá pak upravuje podrobněji tzv. občanství Unie. Dle článku 8a má každý občan Unie právo svobodně se pohybovat a usazovat na území členských států, podřízené omezením a podmínkám stanoveným v této smlouvě a opatřením přijatým k jejich uplatnění.

Druhý protokol k Maastrichtské smlouvě vytyčuje cíle v oblasti zaměstnanosti, pracovních podmínek a sociální ochrany, přičemž bere v úvahu rozdílnost národních politik a udržení ekonomické konkurenceschopnosti. Inovací je

9 GERBERT, Pierre. *Budování Evropy*. Praha: Karolinum, 2004.

10 VILLANI, Ugo. *Istituzioni di diritto dell'Unione europea*. 2. ed. riv. e aggiornata. Bari: Cacucci, 2010. Str. 17-19. ISBN 978-888-4229-588.

uznání evropských kolektivních smluv uzavřených mezi evropskými organizacemi odborářů a zaměstnanců.

V případě Grzelczyk¹¹ pak došlo k zdůraznění významu evropského občanství, když ESD judikoval, že Evropské občanství je míněno jakožto základní status příslušníků členských států, který jim umožňuje ve stejné situaci požívat stejná práva a stejné zacházení bez ohledu na jejich státní příslušnost.

Soudní dvůr dal z počátku najevo, že jen zřídka bude docházet k extenzivní interpretaci nových ustanovení, která by mohla ohrozit práva jednotlivců. V případě Donatella Calfa¹² tak rozhodl, že řecké právo je v rozporu s ustanoveními o volném pohybu a svobodě usazování, když tato italská státní příslušnice byla obviněna z obchodování s drogami a podle řeckého práva měla být doživotně vyhoštěna. Soudní dvůr shledal, že zde nebyl žádný důvod k uplatnění článku 18 SES. Stejně restriktivní přístup si pak Soudní dvůr udržel i v následujících rozhodnutích.

1.6. Schengenské dohody

Původ Schengenské spolupráce lze odvodit od Saarbruckenské dohody sjednané mezi SRN a Francií 13. června 1984, která měla pomoci proti velkým zdržením na hranicích obou států v dálkové silniční přepravě. Obsahem této dohody bylo postupné rušení kontrol na francouzsko-německých hranicích a kromě volného pohybu zboží zavedení volného pohybu osob. Následovalo jednání o podobných opatřeních se zeměmi Beneluxu.

K podpisu první Schengenské dohody došlo pak 14. června 1985 a následně byla podepsána i Schengenská prováděcí úmluva v roce 1990. (Někdy jsou tyto dohody označovány jako Schengen I. a Schengen II.)

Cílem sledovaným státy Schengenu bylo vytvoření zóny volného pohybu se zrušením kontrol na společných vnitřních hranicích (tzv. schengenský prostor) a současně přijetí opatření sledujících udržení a zvyšování úrovně bezpečnosti v členských státech.

Schengenská prováděcí úmluva sjednaná mezi SRN, Francií a zeměmi Beneluxu vstoupila v platnost 26. března 1995 na základě rozhodnutí Schengenského výboru ze dne 22. prosince 1994. K zrušení kontrol na vnitřních hranicích mělo dojít

¹¹ Case C-184/99 (2001).

¹² Case C-348/96 (1999) ECR I-11.

k 1. červenci 1995, a to spolu s průběžným zavedením stejných postupů při udělování víz a poskytování azylu.

Později k úmluvě přistoupily Itálie (1990), Španělsko a Portugalsko (1991), Řecko (1992) a Rakousko (1995). Skandinávské země v této době již byly členy Severské pasové unie, a proto vstoupily do „schengenského prostoru“ naráz v roce 1996.

Schengenská opatření byla do rámce Unie zakomponována prostřednictvím Amsterodamského protokolu, ten se však nevztahoval na Velkou Británii a Irsko.

Taktéž přidružené země Island, Norsko a Švýcarsko přijaly konkrétní opatření k aplikaci Schengenského acquis.

Vzhledem k tomu, že ne všechny členské státy Unie jsou členy Schengenu, jedná se o diferencovanou integraci. Schengen představuje formu tzv. posílené spolupráce (dochází tak k uplatnění zásady flexibility).

Vývoj v oblasti volného pohybu osob v Evropských společenstvích na základě Schengenských dohod lze rozdělit do třech období: přípravné období do roku 1990, konkurenční do roku 1999 a období sjednocování po Amsterodamské smlouvě. V přípravném období byly přijaty dvě Schengenské dohody, v konkurenčním období stál Schengenský systém ještě mimo strukturu Společenství a v období sjednocování pak díky Protokolu o začlenění Schengenského acquis do rámce EU dochází ke sjednocení obou systémů.¹³

Na základě Schengenských dohod vznikl také tzv. SIS, Schengenský informační systém, který funguje jako databáze osob a objektů. V této databázi by měla být uvedena každá osoba, které byl odepřen vstup do členského státu, což vyvolalo opět značné množství debat, neboť k odepření vstupu do členského státu může dojít i ze zcela triviálních důvodů a důsledky uvedení osoby v databázi by pak mohly mít závažné důsledky (ne v poměru proporcionality k důvodu odmítnutí vstupu na území členského státu).

13 PIKNA, Bohumil. Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu: Oblast policejní a justiční spolupráce. 3. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 205-208.

1.7. Europol

V souvislosti s rozvojem volného pohybu osob bylo zapotřebí i zajištění jejich bezpečnosti, což vedlo k rozvoji policejní spolupráce. Dne 16. února 1994 byl v Haagu založen evropský policejní úřad, čili Europol. Jeho úkolem je zajišťovat především komunikaci mezi členskými státy a spolupráci mezi jejich policiemi. Jeho působnost dále pak rozšířila mezivládní úmluva ze dne 26. července 1995, která vstoupila v platnost dne 1. října 1998 po ratifikaci všemi členskými státy. Tato úmluva mimo jiné stanovila, že policie členských států v Schengenském prostoru má právo pronásledovat zločince v jiném členském státě, který se ke smlouvě připojil, nemůže ho tam však zatknout. V roce 1999 byl mandát Europolu rozšířen na boj proti terorismu.

Svoji současnou činnost Europol zaměřuje na boj proti obchodu s drogami, jadernými a radioaktivními materiály, proti nelegálnímu přistěhovalectví a také obchodování s lidmi či praní špinavých peněz a obchodu s odcizenými vozidly.

1.8. Amsterodamská smlouva

Amsterodamskou smlouvou schválenou dne 2. listopadu 1997 došlo ke komunitarizaci třetího pilíře. Některé z jeho oblastí byly přesunuty do pilíře prvního: vízová politika, pravidla překračování vnějších hranic, opatření ke zrušení vnitřních hranic, azylová politika, celní spolupráce atd. Mezi první a třetí pilíř byla ve smlouvě rozdělena také opatření týkající se Schengenského systému.

V ES přetrvávaly problémy s rozdílnou interpretací závazku zajistit volný pohyb osob. Spojené království, do určité míry též Irsko a původně i Dánsko vykládaly volný pohyb osob přes vnitřní hranice tak, že se vztahuje pouze na občany členských států Společenství, a nikoliv na státní příslušníky třetích zemí, kteří mají legální pobyt na území členských států. Toto pojetí odmítly ostatní členské státy a též Evropská komise, které zastávaly názor, že svoboda pohybu by se měla aplikovat bez jakékoliv diskriminace na všechny osoby s legálním pobytem na území Společenství bez ohledu na jejich státní příslušnost či národnost.

Tento názorový nesoulad se odrazil na výsledném textu Amsterodamské smlouvy. Výrazem této skutečnosti je Protokol o použití určitých aspektů článku 14 Smlouvy o založení ES na Spojené Království a Irsko. Podle tohoto protokolu mohou tyto provádět na svých hranicích s jinými členskými státy kontrolu všech osob, které

chtějí vstoupit na jejich území. Pokud jde o státní příslušníky třetích zemí, může Spojené Království provádět jakékoliv kontroly, které považuje za nutné, a to včetně celní kontroly.¹⁴

Na druhou stranu byla recipročně stvrzena práva ostatních členských států pokračovat v kontrolách osob vstupujících na jejich území ze Spojeného království a Irska. Vznikly tak dva samostatné prostory cestování v rámci Unie: společný prostor cestování Spojeného království a Irska a prostor Schengenu.

Postavení Dánska bylo upraveno samostatným protokolem odlišně od Spojeného Království, vztahovala se na něj výjimka z celé části čtvrté, hlavy III. EC a opatření přijatých na jejím základě.

Německo a Rakousko si vymohly přechodnou dobu, a to na pět let, v otázkách přistěhovalectví, azylové politiky a boje proti kriminalitě a v ostatních otázkách na dobu neomezenou.¹⁵

1.9. Listina základních práv EU

O vypracování Listiny základních práv Evropské unie rozhodla v roce 1999 Evropská rada v Kolíně nad Rýnem. V roce 2000 byl v rámci Konventu ustaveného z představitelů vlád, parlamentů a evropských institucí vypracován návrh obsahující katalog základních práv Evropské unie. V roce 2000 byla Listina připojena ke Smlouvě z Nice, nicméně pouze jako nezávazná politická deklarace. Prostřednictvím Lisabonské smlouvy se právně nezávazná politická deklarace stala součástí primárního práva EU.

Listinou se nerozšiřují pravomoci Unie upravené Smlouvami, nýbrž zakotvují se principy obsažené již v judikatuře Soudního dvora a vycházející kromě jiného z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod přijaté Radou Evropy v roce 1950.

Listina zakotvuje práva a principy úzce související s volným pohybem osob uvnitř Evropské unie, jako např. právo na rodinu a na soukromí, právo na práci, na rovné zacházení apod.¹⁶

¹⁴ WEISS, Friedl a Frank WOOLDRIDGE. *Free movement of persons within the European Community*. 2. vyd. Alphen aan den Rijn: Kluwer law, 2007, s. 29-39.

¹⁵ PIKNA, Bohumil. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu: Oblast policejní a justiční spolupráce*. 3. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 76-77.

1.10. Směrnice o právech občanů Unie

Dne 29. dubna 2004 byla přijata směrnice ES č. 2004/38/ES o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států Unie (s transpoziční lhůtou do 30. dubna 2006). Tato směrnice platí rovněž pro Evropský hospodářský prostor. Nová právní úprava je založena na účtě k základním lidským právům a svobodám a na zásadách stanovených Listinou základních práv Unie.

Směrnice zcela ruší nebo mění některé zásadní právní předpisy ES týkající se volného pohybu osob. Cílem je překonat předešlý odvětvový a rozdrobený přístup v této oblasti a usnadnit a zpřehlednit tak výkon práv spojených s volným pohybem a pobytem osob. Směrnice vychází z toho, že pokud má být právo občanů Unie využívat těchto svobod vykonáváno v objektivně existujících podmínkách svobody a důstojnosti, mělo by být zajištěno také rodinným příslušníkům těchto občanů bez ohledu na jejich státní příslušnost či národnost. Tato definice zahrnuje také tzv. registrované partnery, zachází-li právní úprava hostitelského státu s registrovaným partnerstvím jako s manželstvím.

Co se týče omezujících opatření, směrnice zohledňuje dosavadní judikaturu Evropského soudního dvora. Směrnice rozděluje tato opatření v závislosti na délce pobytu na území hostitelského státu. Při pobytu do třech měsíců občané Unie nepodléhají fakticky žádným podmínkám či formalitám s výjimkou povinnosti mít platný průkaz totožnosti nebo cestovní pas.

Právo pobytu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků po dobu delší třech měsíců pak vyžaduje registraci u příslušného orgánu v místě pobytu stvrzenou osvědčením o registraci. Tyto osoby pak dále musí prokázat, že mají jak pro sebe, tak i pro své rodinné příslušníky dostatečné prostředky, aby nehrozilo, že se stanou zátěží pro systém sociální pomoci hostitelského státu. Poslední povinností je pak zdravotní pojištění, kterým jsou kryta všechna rizika v hostitelském státě.

Právo trvalého pobytu je stanoveno pro všechny občany Unie a jejich rodinné příslušníky, kteří v hostitelském státě pobývají nepřetržitě po dobu pěti let v souladu s podmínkami stanovenými touto směrnicí.

16 PARISI, Vittorio Emanuele. CRANEC. *Cittadinanza e identità costituzionale europea. Bologna: Il mulino, c2001, str.105-121. ISBN 88-150-8333-2.*

Pokud je občanu EU nebo jeho rodinnému příslušníku odepřen vstup do jiného členského státu, tento pak má přístup k soudnímu řízení o opravných prostředcích. Doživotní zákaz pobytu se v souladu s judikaturou ESD nepřipouští.¹⁷

Opatření přijatá z důvodu veřejného pořádku nebo veřejné bezpečnosti musí být v souladu se zásadou přiměřenosti a musí být založena výlučně na chování dotyčné osoby. Účel generální prevence se nepřipouští. V zásadě platí, že rozhodnutí o vyhoštění nesmí být vydáváno jako forma sankce nebo jako právní důsledek trestu odnětí svobody.¹⁸

Co se týče vztahu směrnice a Smluv, platí obecně, že při jakékoliv interpretaci práva EU převáží ustanovení smluv jakožto primárního zdroje. Nicméně v některých případech najdeme výjimky, kdy se Soudní dvůr snaží interpretovat ustanovení Smluv tak, aby byla v souladu se směrnicí jako například v oblasti zdravotní péče.¹⁹

1.11. Haagský program

Evropská rada na svém zasedání 5. listopadu 2004 přijala na období pěti let tzv. Haagský program: posílení svobody, bezpečnosti a práva v EU. Program reaguje na teroristické útoky v Madridu a Londýně po 11. září 2001.

Zabývá se všemi aspekty politik souvisejících s prostorem svobody, bezpečnosti a práva včetně jejich vnějších rozměrů, zejména pak otázkami základních práv a občanství, azylu a migrace, integrace a boje proti terorismu.

Jedním z cílů Haagského programu je také regulovat migrační toky a kontrolovat vnější hranice Unie.

V části označené posílení svobody je obsažena problematika azylové, migrační a pohraniční politiky.²⁰

¹⁷ VILLANI, Ugo. *Istituzioni di diritto dell'Unione europea*. 2. ed. riv. e aggiornata. Bari: Cacucci, 2010. str. 97-103. ISBN 978-888-4229-588.

¹⁸ PIKNA, Bohumil. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu: Oblast policejní a justiční spolupráce*. 3. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 77-88.

¹⁹ BARNARD, Catherine. *The substantive law of the EU: the four freedoms*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2010, str.459 - 460. ISBN 01-995-6224-5.

²⁰ PIKNA, Bohumil. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu: Oblast policejní a justiční spolupráce*. 3. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 139-141.

2. Volný pohyb pracovníků

2.1. Vývoj pojmu pracovník ve světle judikatury Soudního dvora Evropské unie

Článek 45 SFEU (dříve 39 SES) dává pracovníkům právo svobodně se pohybovat napříč Evropskou unií za účelem hledání a výkonu zaměstnání v jiných členských státech za stejných podmínek jako státní příslušníci hostitelských států.

Původní myšlenka, na které byl založen článek 45, byla umožnit pracovníkům ze států s vysokou úrovní nezaměstnanosti odejít za prací do států, kde je vyšší poptávka po práci. V hostitelském státě migrant mohl najít práci pravděpodobně s vyšším platem a poskytnout své schopnosti a dovednosti tam potřebné. Před nerovnoprávným zacházením měl migranty chránit princip nediskriminace. Taková byla idea, z počátku ale pracovníci často preferovali zůstat ve státě, kde je jejich rodina, přátelé, kde jsou zvyklí žít, bez ohledu na lepší pracovní příležitosti nabízené v jiných členských státech.²¹

Tato zkušenost vyplývá i z doby přijetí nových členů EU v roce 2004. Smlouvy o přístupu obsahují ustanovení chránící předešlé členy EU, kteří se mohli rozhodnout, zda povolí volný pohyb osob na svém území založený na pravidle 2+3+2. Členské státy tak byly zavázané deklarovat v roce 2006, a pak znovu v roce 2009, zda otevřou svůj pracovní trh pracovníkům z nově přistoupičších států. Všechna zbývající omezení pak měla skončit 30. dubna 2011. Stejně pravidlo pak bylo aplikováno i při přístupu Rumunska a Bulharska v roce 2007. Pro migranty z Rumunska a Bulharska tak poslední omezení skončí 31. prosince 2013.

Všechny členské státy s výjimkou Irska, Švédska a Velké Británie zavedly omezení vůči pracovníkům přicházejícím s rozšířením EU v roce 2004, a to hlavně z důvodu obav, že by levná pracovní síla z východní Evropy mohla nahradit tamější a zároveň tak snížit úroveň mzdy.

Nicméně podle Komise tyto obavy byly zcela neopodstatněné, neboť prakticky veškerý výzkum prokázal pouze malý dopad pozdějšího rozšíření pracovní

21 CRAIG, P a G DE BÚRCA. *The evolution of EU law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2011, s. 502-505. ISBN 978-0-19-959296-8.

mobility z nových členských zemí na mzdy a zaměstnanost místních pracovníků a nedošlo ani k žádnému velkému výkyvu ve vnitřní mobilitě v EU.²²

Ve Spojeném Království od roku 2004 během následujících dvou a půl roku došlo k nárůstu počtu migrantů ze 450,000 na 600,000, což je podstatně více, než bylo předpokládáno. Nicméně Komise došla k závěru, že tato migrace měla pouze zanedbatelný a spíše pozitivní efekt na veřejné financování.²³

Dle názoru Komise tak rozšíření pracovní mobility umožnilo vyšší flexibilitu pracovního trhu, a to v obou směrech, jak při poptávání, tak i při nabízení pracovních příležitostí. S ohledem na původní cíle a ustanovení zakládajících smluv EU tak Komise konstatovala, že otevření pracovního trhu novým členskými zeměmi mělo zásadně pozitivní dopad na ekonomický růst Evropské unie.

Vzhledem k rozdílům mezi státy východní Evropy a předešlými členskými státy Evropské unie na úrovni pracovních trhů a veřejného financování bylo nutno přijmout další opatření k umožnění volného pohybu pracovních sil z východní Evropy směrem na západ. Další opatření se netýkala už jenom pracovníků, ale i jejich rodin.

Na odstranění překážek a zajištění volného pohybu jak pracovníků, tak i členů jejich rodin, se významným způsobem podílel i Soudní dvůr EU (tehdy ještě pod názvem ESD). Ve Smlouvách nenajdeme žádnou definici pojmu pracovník (*worker*), Soudní dvůr však ve své praxi vytvořil určitá objektivní kritéria pro rozlišení, zda dotčená osoba spadá pod ustanovení týkající se mobility pracovníků či nikoliv.

Prvním kritériem je vztah subordínace, což znamená, že zaměstnanec je pod kontrolou zaměstnavatele, je vůči němu podřízen. Jak Soudní dvůr judikoval v případě *Lawrie Blum*, základní znak pracovněprávního vztahu je, že po určitou dobu osoba poskytuje svoje služby (vykonává práci) pro jinou osobu a to podle jejích pokynů a požadavků a za tuto práci pak protihodnotou dostává odměnu.²⁴ O tom, zda existuje vztah subordínace, musí rozhodnout soudy členského státu.

22 The Summary of the Commission: The impact of free movement of workers in the context of the EU enlargement; COM(2008) 765,5.

23 BARNARD, Catherine. *The substantive law of the EU: the four freedoms*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2010, str.265. ISBN 01-995-6224-5.

24 Case 66/85 (1986) ECR 2121, paras. 16-17.

Dále pak za pracovníka může být považována pouze osoba vykonávající skutečnou a efektivní činnost, s výjimkou takových činností, které jsou natolik omezené, že jsou čistě okrajové a vedlejší.

I tímto tématem se Soudní dvůr zabýval v případě Lawrie Blum²⁵. Šlo o to, zda praktikantka na střední škole může být považována za pracovníka podle evropského práva. Soudní dvůr došel k závěru, že tato činnost naplňuje podstatné znaky skutečné a efektivní práce. V případě Steymann²⁶ došlo k pochybnostem, neboť pan Steymann pracoval jako instalatér pro náboženskou komunitu a otázkou tak bylo, zda kapesné, které dostává od komunity a to, že komunita zajišťuje jeho materiální potřeby, může být považováno za odměnu za jeho skutečnou a efektivní práci. Soudní dvůr nakonec dospěl k závěru, že v tomto případě můžeme hovořit o nepřímém *quid pro quo* za jeho činnost, a tak může být považován za pracovníka ve smyslu evropského práva.²⁷

Na druhou stranu v případě Bettray²⁸ Soudní dvůr shledal, že placená činnost poskytovaná státem jakožto část léčení z drogové závislosti nemůže být považována za skutečnou a efektivní činnost, neboť tato práce je upravena potřebám lidí, kteří nejsou schopni vykonávat práci za normálních podmínek, mají své individuální potřeby a cílem této činnosti je postupně reintegrovat tyto osoby zpět do normálního pracovního prostředí. V roce 2002 se Soudní dvůr zabýval případem s podobnými okolnostmi, a to případem Trojani,²⁹ kdy se sice jednalo o práci, která měla sloužit k reintegraci do běžného pracovního prostředí, nicméně její rozsah byl zhruba 30 hodin týdně a vzhledem k individuálním okolnostem a podmínkám této činnosti Soudní dvůr nechal na státním soudu, aby sám rozhodl, zda šlo o skutečnou a efektivní činnost či naopak. Na základě těchto dvou případů lze vysledovat individuální přístup Soudního dvora, který vždy zvažuje nejen obecné okolnosti, ale i jednotlivé detaily a odlišnosti v každém případě.³⁰

²⁵ Case 66/85 (1986) ECR 2121.

²⁶ Case 196/87 (1988) ECR 6159, para 14.

²⁷ BARNARD, Catherine. *The substantive law of the EU: the four freedoms*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2010, str.266. ISBN 01-995-6224-5.

²⁸ Case 344/87 (1989) ECR 1621, para. 17.

²⁹ Case C-456/02 (2004) ECR I-7573, para. 24.

³⁰ ILIOPOULOU, Anastasia. *Libre circulation et non-discrimination: éléments du statut de citoyen de l'Union européenne*. Bruxelles: Bruylant, 2008, str. 582 – 584, ISBN 28-027-2471-1.

Vzhledem k definici pracovníka podle evropského práva určité pochybnosti vyvstávaly také při aplikaci evropského práva na osoby pracující na částečný úvazek. Otázkou bylo, zda jejich činnost nemůže být považována za omezenou a tedy čistě okrajovou a vedlejší.

Obecně Soudní dvůr dovodil, že i osoby pracující na částečný úvazek spadají pod pojem pracovník dle evropského práva. V případě Lewin,³¹ britské občanky pracující jako pokojská na částečný úvazek, Soudní dvůr judikoval, že může být považována za pracovníka, ačkoliv pracuje na částečný úvazek a vydělává méně, než je stanovená výše minimální mzdy, neboť i práce na částečný úvazek je efektivním prostředkem k zajištění a zlepšení individuálních životních podmínek.³²

Zvláštním případem pak byl případ pana Raulina,³³ který pracoval jako tzv. dělník na zavolání. Pan Raulin neměl garantovanou žádnou určitou práci, ani rozsah pracovních hodin, přesto Soudní dvůr nakonec nechal na členském státu, ať rozhodne, zda může být považován za pracovníka vzhledem k nepravidelnosti a omezení činnosti, kterou vykonával. V této linii dále Soudní dvůr pokračuje v případě Kurz,³⁴ kde je řečeno, že ani zvláštní povaha činnosti *sui generis*, ani úroveň produktivity dotčené osoby, zdroje, ze kterých je odměna poskytována nebo omezená výše odměny, nemohou mít žádný vliv na to, zda dotčená osoba je či není pracovníkem. Tento přístup pak Soudní dvůr potvrdil i v případě Vatsouras.³⁵

V případech Martínéz Sala³⁶ nebo Collins³⁷ pak Soudní dvůr rozšířil definici pracovníků o osoby, které práci hledají. Zatímco doba, po kterou mohou osoby hledající práci pobývat ve členském státě, musí být stanovena tímto státem, všem těmto osobám musí být poskytnuta minimálně lhůta třech měsíců pro hledání práce,

31 Case 53/81 (1982) ECR 1035.

32 Podobně také v případě Kempf; Case 139/85 (1986) ECR 1741 Soudní dvůr došel k závěru, že práce učitele hudby na částečný pracovní úvazek není natolik omezená, aby byla považována za zcela okrajovou a vedlejší, a to i přestože příjem pana Kempfa byl z části zajišťován sociálními dávkami.

33 Case C-357/89 (1992) ECR I-1027.

34 Case C 188/00 (2002) ECR I-10691, para. 32.

35 Case C-22/08 and 23/08 (2009) ECR-I-000.

36 Case C-85/96 (1998) ECR I-2691.

37 Case C-138/02 (2003) ECR I-2703.

ačkoliv v případě, že jsou závislé na systému sociálního zabezpečení, mohou být vyzvány, aby stát opustily.³⁸

V případě Antonissen³⁹ osoby pobývající ve Spojeném království měly na hledání práce lhůtu šest měsíců, kterou Soudní dvůr shledal v souladu s právem EU. Na konci této lhůty pak musí osoba prokázat, že má skutečnou šanci být zaměstnána, nebo bude vyzvána k opuštění státu. Tato linie rozhodování Soudního dvora pak pokračuje v případě Komise proti Belgii, kde Soudní dvůr vyjasnil, že osoby hledající práci a jejich rodinní příslušníci mohou zůstat v členském státě, pokud mohou poskytnout důkaz, že stále pokračují v hledání zaměstnání a že mají reálnou šanci, že budou zaměstnány. Není stanoveno žádné časové omezení.⁴⁰

2.2. Práva pracovníků a princip nediskriminace

Základ úpravy najdeme v článku 45, jehož první odstavec stanoví, že je zajištěn volný pohyb pracovníků v Unii a druhý odstavec dále specifikuje, že volný pohyb pracovníků zahrnuje odstranění jakékoliv diskriminace mezi pracovníky členských států na základě státní příslušnosti, pokud jde o zaměstnávání, odměnu za práci a jiné pracovní podmínky. Odstavec třetí pak doplňuje, že s výjimkou omezení odůvodněných veřejným pořádkem, veřejnou bezpečností a ochranou zdraví volný pohyb osob zahrnuje právo ucházet o nabízená pracovní místa, pohybovat se za tím účelem na území členských států, pobývat v některém z členských států za účelem výkonu zaměstnání a zůstat na území členského státu po skončení zaměstnání za podmínek, které budou předmětem nařízení vydaných Komisí. Odstavec čtvrtý pak stanovuje výjimku pro zaměstnání ve veřejné správě.

Soudní dvůr dovedl, že pracovníci mají právo opustit jejich domovský stát, vstoupit na území jiného členského státu, usadit se a vykonávat zde ekonomickou činnost.

Ustanovení smluv bylo později doplněno sekundární legislativou v podobě směrnice 68/360 o odstranění omezení pohybu a pobytu pracovníků členských států a jejich rodinných příslušníků uvnitř Společenství, nařízení 1612/68 o volném pohybu pracovníků uvnitř Společenství a nařízení 1251/70 o právu pracovníků zůstat na

39 Case C-292/89 (1991) ECR I-745, para. 21.

40 Case C-344/95 (1997) ECR I-1035, para.18.

území členského státu po skončení zaměstnání v tomto státě. Z nich směrnice 68/360, nařízení 1251/70 a ustanovení článků 10-11 nařízení 1612/68 byly později nahrazeny směrnicí 2004/38 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států.⁴¹

Úkolem Soudního dvora je interpretovat ustanovení Smluv ve světle sekundární legislativy, nicméně v případě konfliktu vždy převáží ustanovení Smluv. To znamená, že pracovník může začít pracovat již před dokončením všech povinných administrativních formalit, protože právo pobytu je základním právem vyplývajícím přímo ze Smluv.

2.2.1. Přístup k zaměstnání a rovné zacházení během výkonu zaměstnání

Článek 1 nařízení 1612/68 zdůrazňuje podstatu článku 45 SFEU (39 EC), tedy že každý, kdo je státním příslušníkem členského státu, má právo na přístup k zaměstnání a jeho vykonávání na území jiného členského státu za stejných podmínek jako občané tohoto státu. Pracovní vztah se pak řídí právem hostitelského státu. Žádná diskriminační opatření nejsou přípustná, a to ani přímá ani nepřímá.⁴²

Zatímco první hlava první části Nařízení se zabývá právem na přístup k práci, zaměstnávání a otázkou rodiny migranta, hlava druhá se týká následovného výkonu zaměstnání. Nařízení stanoví, že s pracovníkem, který je státním příslušníkem členského státu, nesmí být na území jiného členského státu z důvodu jeho státní příslušnosti zacházeno jinak než s tuzemskými pracovníky, jde-li o podmínky zaměstnávání a pracovní podmínky, zejména z oblasti odměňování, propouštění a návratu k povolání nebo opětovného zaměstnání, pokud se stal nezaměstnaným a dále pak, že pracovník požívá stejné sociální a daňové výhody jako tuzemští pracovníci.

Co se týče judikatury, jako příklad lze uvést případ *Clean Car*⁴³, kde Soudní dvůr shledal rakouský předpis vyžadující, aby vedoucí pobočky měl pobyt v Rakousku před výkonem jeho práce ve Vídni, diskriminačním, protože v souladu s principem nediskriminace nelze výkon takové funkce podmínit jeho pobytem v cílovém členském státě, a tedy tím, že tato osoba musí získat pro výkon funkce

⁴¹ CRAIG, P a G DE BÚRCA. *The evolution of EU law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2011, s. 509-510. ISBN 978-0-19-959296-8.

⁴² CRAIG, P a G DE BÚRCA. *The evolution of EU law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2011, s. 509. ISBN 978-0-19-959296-8.

⁴³ Case C-350/96 (1998) ECR I-2521.

vedoucího pobočky doklad o pobytu v daném státě. Nepřímou diskriminací se Soudní dvůr zabýval v případě *Schoning-Kougebetopoulou*⁴⁴, kde byli pracovníci z jiných členských států poškozeni prostřednictvím ustanovení kolektivní dohody, která zvýhodňovala zaměstnance podle doby výkonu práce, ale do této nezapočítávala výkon práce na území jiného členského státu.

2.2.2. *Daňové a sociální výhody*

Nařízení 1612/68 vyžaduje rovnost zacházení i co se týče daňových a sociálních výhod.

Co se týče daňové úpravy, státy požívají práva fiskální autonomie, tzn., že nejsou povinny měnit své daňové systémy za účelem sblížení právní úpravy s ostatními členskými státy. Díky tomu se vyskytla spousta případů týkajících se nerovného zacházení v oblasti zdanění, nicméně místo pobytu je v tomto případě legitimním důvodem pro rozlišení daňových subjektů. Na základě odlišných právních úprav ale hrozilo, že bude docházet k dvojím zdaněním jednotlivců, proto vznikla rozsáhlá síť bilaterálních dohod o zamezení dvojího zdanění. Omezení dvojího zdanění nicméně není povinností podle práva EU.⁴⁵ Soudní dvůr tak zastává názor, že v tomto případě se obecně neaplikuje princip nediskriminace, a to zvláště z toho důvodu, že postavení rezidentů a nerezidentů nebývá srovnatelné. Přesto však existují výjimečné případy, kdy konkrétní okolnosti odůvodňující rovné zacházení i v této oblasti. Jedná se o případy, kdy nerezident je ve skutečnosti ve stejném postavení jako rezident, jako například v případě pohraničního dělníka pana Schumackera⁴⁶, Belgičana, který žil v Belgii se svojí rodinou, ale pracoval v Německu. Protože byl nerezidentem, jeho příjmy byly podřízeny německé dani z příjmu, ale nebyly mu přiznány benefity na stejné úrovni jako rezidentům. Soudní dvůr judikoval, že vzhledem k tomu, že pan Schumacker získává v Německu veškerý svůj příjem, je ve stejném postavení jako rezidenti a měl by tedy mít i stejné výhody.

⁴⁴ Case C-15/1996 (1998) ECR I-47.

⁴⁵ BARNARD, Catherine. *The substantive law of the EU: the four freedoms*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2010, str.276 - 277. ISBN 01-995-6224-5.

⁴⁶ Case C-279/93 (1995) ECR I-225.

Německá úprava tak byla shledána v rozporu s článkem 45 SES.⁴⁷ Stejně tak Soudní dvůr rozhodl i v případě Renneberg.⁴⁸

Vzhledem k možnosti států upravit zcela samostatně své daňové systémy, dalo by se říci, že vyšší sazba daně z příjmu v potencionálním hostitelském státě by mohla migranty odradit. V případě Weigel⁴⁹ lze vidět, že Soudní dvůr se snaží zabránit argumentům tohoto typu. Jednalo se o případ manželů německého původu, kteří po přestěhování do Rakouska za prací museli přeregistrovat svoje automobily podle rakouských právních předpisů pod značně vysokým zdaněním, mnohonásobně vyšším než v Německu. Soudní dvůr odmítl jejich stížnost, neboť tato právní úprava se vztahovala bez rozdílu na všechny pracovníky, nejenom na migranty a nebyla tedy v rozporu s článkem 45 SES.

Sociální výhody Soudní dvůr definoval v případě Even⁵⁰ jako jakékoliv benefity, které, ať už ve spojení s pracovní smlouvou či nikoliv, jsou obecně přiznávány pracovníkům členského státu, primárně na základě jejich statusu pracovníka, ale i na základě jejich pobytu na území členského státu a jejichž rozšíření i na státní příslušníky ostatních členských států se jeví vhodné k usnadnění jejich mobility v rámci Unie.

Tyto výhody nemusí ale sloužit pouze k usnadnění mobility migrantů, mohou například také pomoci při začleňování migrantů v hostitelském státě, jak později ukázal Soudní dvůr ve svém novém přístupu, tentokrát v případě Hartmann.⁵¹ Jednalo se o rakouskou manželku německého pracovníka, která žila se svým manželem v Rakousku, zatímco on pracoval v Německu. Soudní dvůr rozhodl, že manželka může žádat německý příspěvek na výchovu, neboť tento může pomoci snížit rozsah povinnosti migranta podílet se na nákladech na domácnost. Místo pobytu osoby už tak nebylo jediným důkazem skutečného pouta osoby s hostitelským státem.⁵²

⁴⁷ WEISS, Friedl a Frank WOOLDRIDGE. *Free movement of persons within the European Community*. 2. vyd. Alphen aan den Rijn: Kluwer law, 2007, str. 60-66.

⁴⁸ Case C-527/06 (2008) ECR I-7735.

⁴⁹ Case C-387/01 (2004) ECR I-4981.

⁵⁰ Case C-207/78 (1979) ECR 2019.

⁵¹ Case C-212/05 (2007) ECR I-6303.

⁵² CRAIG, P a G DE BÚRCA. *The evolution of EU law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2011, s. 536. ISBN 978-0-19-959296-8.

Ke koordinaci systémů sociálního zabezpečení pak mělo sloužit nařízení č. 1408/71, které Soudní dvůr aplikoval v případě Hendrix.⁵³

Rozhodnutí ve věci Even ukázalo, že na sociální výhody za výše uvedených podmínek má právo nejenom migrující pracovník, ale i jeho rodinní příslušníci. Soudní dvůr odůvodnil své rozhodnutí tak, že článek 7, odst. 2 neslouží jen k podpoření migrace pracovníků, ale i k usnadnění integrace pracovníka a jeho rodiny do společnosti v hostitelském státě. Princip rovného zacházení v oblasti sociálního zabezpečení v tomto širokém pojetí najdeme i v případech Christini⁵⁴ a Castelli⁵⁵. V případě Christini francouzské dráhy nabízely rozsáhlé slevy pro početné rodiny. Christini byla italská občanka žijící ve Francii jako vdova po manželu Italovi, který pracoval ve Francii. Paní Christini byla odepřena tato sleva z důvodu státní příslušnosti jiného členského státu, s čímž Soudní dvůr nesouhlasil, když poukázal na to, že článek 7, odst. 2 by měl být interpretován v širokém rozsahu, nejen na práva vyplývající z pracovních smluv a že v tomto případě má paní Christini stejný nárok jako francouzští státní příslušníci. K podobné široké aplikaci tohoto ustanovení došlo i v druhém zmíněném případě.⁵⁶

Jak již jsem zmínila v kapitole o definici pracovníka, mezi tyto řadíme i migranty, kteří práci hledají. I osoby pobývající na území hostitelského státu za účelem hledání zaměstnání mají právo na rovné zacházení. Ačkoliv v původní judikatuře Soudního dvora z osmdesátých let lze vidět názor, že tyto osoby nemají nárok na sociální výhody ve stejném rozsahu jako osoby vykonávající zaměstnání⁵⁷, v případě Collins⁵⁸ Soudní dvůr zaujal opačnou pozici a posunul se tak od vnímání migranta jako pracovníka k jeho pojetí jakožto občana EU. Collins byl irský migrant hledající práci ve Spojeném Království, který žádal o dávku v nezaměstnanosti, ale jeho žádost byla odmítnuta na základě toho, že nemá pobyt ve Velké Británii. Soudní dvůr sice v rozhodnutí zmiňuje dřívější pojetí, že jakožto osoba hledající práci by měl mít Collins nárok na rovné zacházení pouze, co se týče rovných podmínek

53 Case C-287/05 (2007) ECR I-6909.

54 Case C-32/75 (1975) ECR 1085.

55 Case C-261/83 (1984) ECR 3199.

⁵⁶ WEISS, Friedl a Frank WOOLDRIDGE. Free movement of persons within the European Community. 2. vyd. Alphen aan den Rijn: Kluwer law, 2007, srov.60-66.

57 Case C-3/90 Bernini (1992) ECR I-1071 a Case C-316/85 CPAS v. Lebon (1987) ECR 2811.

58 Case C-138/02 (2004) ECR I-2703.

v přístupu k práci, nakonec ale dodává, že vzhledem k zavedení institutu občanství EU je třeba změnit toto chápání.⁵⁹ Tento postup soudu se jeví v rozporu s ustanovením směrnice 2004/38, která ve svém článku 24, odst. 2 říká, že není hostitelský členský stát povinen přiznat nárok na sociální pomoc v prvních třech měsících pobytu nebo případně během delšího období stanoveného v článku 14 odst. 4 písm. b) této směrnice. Musíme však přihlídnout k rozdílům v pojmech sociální pomoc, sociální zabezpečení a sociální výhody, jak Soudní dvůr dále objasnil v případě *Vatsouras*⁶⁰, kde konstatoval, že benefity finanční povahy, které nezávisle na jejich pojetí v národním právu jsou určeny k usnadnění přístupu na pracovní trh, nemohou naplňovat podstatu článku 24, odst. 2.⁶¹

Nicméně i přesto čerpání sociálních výhod má své limity a svá omezení. V již zmiňovaném případě *Even* Soudní dvůr rozhodl, že tento francouzský občan nemá právo pobírat penzi pro válečné vysloužilce v Belgii, neboť ta je vyplácena veteránům za to, že sloužili svojí vlasti. Dále pak lze zmínit případ *Le Claire*.⁶²

2.2.3. Zvyšování kvalifikace a možnost vzdělávat se

Pracovník má právo na rovné zacházení i v přípravě na zaměstnání a vzdělávání se za účelem prohloubení svých znalostí a schopností, které mu pomohou k lepšímu postavení na trhu práce. V případě *Gravier*⁶³ Soudní dvůr definoval přípravu na zaměstnání jako jakoukoliv formu výchovy, která připravuje jednotlivce pro jeho kvalifikaci nebo díky které může osoba získat nezbytné dovednosti potřebné k vykonávání své profese, obchodní činnosti nebo zaměstnání. V případě *Blaizot*⁶⁴ Soudní dvůr judikoval, že příprava na vzdělání může být poskytována na univerzitách, nejedná se však o případ kurzů, které jsou určeny k prohloubení obecných znalostí studentů, a nikoliv k přípravě na jejich budoucí profesi či zaměstnání. Toto rozhodnutí nicméně vyvolalo diskusi, protože rovný přístup ke vzdělání není to samé jako poplatky za studium, a navíc mnohé státy nabyly pocitu, že jejich státní příslušníci by mohli být vytlačeni studenty z jiných členských států.

⁵⁹ CRAIG, P a G DE BÚRCA. *The evolution of EU law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2011, s. 517. ISBN 978-0-19-959296-8.

⁶⁰ Spojené případy Case C-22/08 a C-23/08 (2009) ECR I-000, para. 45.

⁶¹ BARNARD, Catherine. *The Substantive Law of the EU: Four Freedoms*. 3. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 282-285.

⁶² Case C-43/99 (2001) ECR I-4265.

⁶³ Case C-293/83 (1985) ECR 593, para. 30.

⁶⁴ Case C-24/86 (1988) ECR 379.

Například ve výše zmíněném případě Gravier stát stanovil poplatek za registraci studenta pouze pro studenty z jiných členských států, nikoliv pro domácí a tak došlo porušení článku 18 SFEU (bývalý článek 12). Dále se touto problematikou zabýval Soudní dvůr v případě Komise v. Rakousko⁶⁵. Rakouské právo umožňovalo snadnější přístup k vyššímu vzdělání studentům s certifikáty o ukončení školy než studentům z ostatních členských států přitom srovnatelnými certifikáty. Rakousko to zdůvodnilo tak, že chce na školách zachovat homogenitu systému vyšších škol a univerzit a že v případě odstranění těchto požadavků hrozí zvýšený přísun studentů z jiných států, zejména pak z Německa. Soudní dvůr toto zdůvodnění nepovažoval za dostatečné, neshledal žádný existující důkaz o tom, že by mohly nastat nějaké problémy a pro případ zvýšeného počtu zahraničních zájemců o studium uvedl, že jako řešení postačí zavedení přijímacích zkoušek či povinného dosaženého stupně či výsledků vzdělání pro přijetí na vyšší školu či univerzitu.⁶⁶

⁶⁵ Case C-147/03 (2005) ECR I-5969.

⁶⁶ ÉDITEUR, Stéphane Leclerc. *La libre circulation des personnes dans l'Union Européenne*. Bruxelles: Bruylant, 2009, str.19 – 23, ISBN 978-280-2727-453.

3. Svoboda usazování

Svoboda podnikat, usadit se (*freedom of establishment*) v kterémkoliv členském státu je výrazem volného pohybu osob napříč Evropskou unií. Zatímco článek 45 SFEU se týká pracovníků v členských státech, článek 49 SFEU (dříve článek 43 EC) se vztahuje na osoby samostatně výdělečně činné a na společnosti. Jak jednotlivci, tak i společnosti mají právo zahájit a vykonávat svoji činnost v ostatních členských státech bez diskriminace. Svoboda usazování se skládá ze dvou složek. Složka primární odpovídá právu podnikatele přemístit na území jiného členského státu své místo podnikání. Složka sekundární pak rozšiřuje tuto možnost o právo zakládat na území jiných členských států pobočky, dceřiné společnosti, agentury apod. Definice pojmu podnikání není ve Smlouvách obsažena. Podnikání není pouhé zahájení existence určitého podniku v jiném členském státě, ale zahrnuje profesionální výkon činnosti samostatně výdělečně osoby na území jiného členského státu⁶⁷. Státní příslušníci jiného členského státu se mohou v souladu s touto definicí usadit, což předpokládá jejich přesídlení do jiného členského státu a provozovat průmyslovou, řemeslnou, dělnickou, zemědělskou, obchodní a jinou živnostenskou činnost, stejně jako činnost svobodného povolání.

Úprava usazování chrání samostatnou hospodářskou činnost, od činnosti pracovníka se odlišuje samostatností. U svobody usazování předpokládáme dlouhodobou, časově neomezenou činnost, tím se odlišuje od svobody poskytování služeb, protože v tomto druhém případě se podnikatel zdržuje za účelem poskytnutí služby v jiném členském státě dočasně.⁶⁸

Základem pro vývoj právní úpravy byly články 43-48 SES (dnes články 49-54 SFEU) a dále pak Všeobecný program zrušení omezení svobody podnikání, který sloužil jako základ a předstupeň směrnic, na základě nichž je vypracován časový program rušení diskriminačních omezení.

Všeobecný program ke zrušení omezení podnikatelské svobody byl společně s obdobným všeobecným programem pro svobodu služeb přijat dne 18. prosince 1961 Radou. Předvídal určité stupně uskutečňování svobody podnikání, a to na základě klasifikace jednotlivých činností vypracované statistickým úřadem OSN.

⁶⁷ Case Factorame II C-221/89 (1991) ECR I-3905.

⁶⁸ DĚDIČ, Jan a Petr ČECH. *Evropské právo společností*. Praha: Polygon, 2004. ISBN 80-7273-110-6.

Omezení měla být zrušena podle časového plánu, který se vztahoval na období do 31. prosince 1969. Byly stanoveny nejen stupně liberalizace, ale taktéž její předpoklady, okruh zvýhodněných osob a určitá omezení.

Tento Všeobecný program byl považován za právní akt zvláštní právní povahy, který vázal orgány Společenství, nikoliv však členské státy.

Po skončení přechodného období, tedy po 31. prosinci 1969, platí tzv. evropská ústavní zásada nediskriminace jako právní norma bezprostředně ve všech členských státech. Evropský soudní dvůr judikoval v případě Lutticke⁶⁹, že po uplynutí doby určené ke splnění závazků členských států jsou tyto povinnosti členských států bezprostředně vynutitelné. Podle Evropského soudního dvora bylo třeba, aby byl pojem omezení definován až směrnicemi, protože v předešlé úpravě byl pojem pouze objasněn.

Dalším pramenem vývoje tohoto sektoru práva jsou proto především směrnice. Od roku 1961 byla vydána celá řada směrnic, které mají liberalizační nebo koordinační zaměření.

V oblasti obchodu, řemesla, průmyslu a zemědělství bylo dosaženo v podstatě plné liberalizace, v oblasti svobodných povolání, bankovníctví a pojišťovnictví byl vývoj složitější. Základní tendence judikatury směřuje k tomu posilovat široké chápání svobody usazování společností založených podle národního práva bez ohledu na rozdíly v národní úpravě obchodních společností.

Ustanovení o volném pohybu v článku 49 SES (nyní 56 SFEU) je od roku 1970 bezprostředně použitelné a vytlačuje národní právní řád, pokud je s ním v rozporu. Má i horizontální přímý účinek jak Soudní dvůr dovodil v případě Van Binsbergen⁷⁰.

3.1. Svoboda usazování jednotlivců

3.1.1. Obsah pojmu

Dle článku 49 SFEU jsou zakázána omezení svobody usazování pro státní příslušníky jednoho členského státu na území jiného členského státu.

⁶⁹ Case 4/69 (1971) ECR 325.

⁷⁰ Case 33/74 (1974) ECR 1299.

Ve Smlouvách nenajdeme definici osoby samostatně výdělečně činné, opět je třeba uchýlit se k judikatuře Soudního dvora, který v případě Janý⁷¹ judikoval, že na rozdíl od pracovníků, tyto nejsou v žádném vztahu subordínace k nějaké jiné osobě a samy tak nesou odpovědnost za případný úspěch či neúspěch při výkonu jejich činnosti a jsou placeny přímo a v plném rozsahu.⁷² Vzhledem k tomu, že v tomto případě soud uznal, že pod tuto definici může spadat i prostituce, bylo jasné, že v následujících letech se Soudní dvůr přikloní spíše k extenzivní interpretaci článku 49.

Součástí práva jednotlivců svobodně se usadit a provozovat ekonomickou aktivitu může být i účast ve společnosti sídlící v jiném členském státě ve smyslu článku 54 SFEU (dříve 48 EC).

Právní institut občanství EU pak mimo jiné znamená, že i když osoba přestane vykonávat svou činnost jako osoba samostatně výdělečně činná, bude na ní stále tak nahlíženo ve smyslu článku 7(3) směrnice 2004/38.

Široký rozsah aplikace článku 49 dále Soudní dvůr potvrdil ve věci Gebhard⁷³, kde stanovil, že na státního příslušníka členského státu, který vykonává trvale a nepřetržitě profesní činnost v jiném členském státě, kde se ze sídla obrací mimo jiné i na státní příslušníky tohoto státu, se vztahují ustanovení kapitoly týkající se práva usazování, a nikoliv kapitoly týkající se služeb a že možnost státního

⁷¹ Case C-268/99 (2001) ECR I-8615.

⁷² Případ se týká českých a polských prostitutek, které se chtěly legálně usadit v Nizozemí. Všechny pracovaly v Amsterdamu jako tzv. „window prostitutes“, platily nájem za prostory, které využívaly ke své činnosti, měly pravidelný měsíční příjem a najímaly si účetní na vedení účetnictví pro nizozemské daňové úřady. V roce 1997 nizozemský ministr vnitra odmítl žádost několika žen pracovat jako výdělečně činné prostitutky, ty potom podaly stížnost u okresního soudu v Haagu, který požádal ESD, aby interpretoval právo EU a poskytl předběžné rozhodnutí. Ve výroku rozsudku soud rozhodl, že prostituce je ekonomická aktivita a mělo by se s ní zacházet jako s každou jinou. Polsko i Česká republika měly s EU podepsané Asociační dohody, které jim zaručovaly právo na to, aby se jejich občané mohli usadit v EU jako osoby samostatně výdělečně činné. Soud stanovil, že členské státy mohou uložit podmínky, jako např. důkaz o dostatečnosti finančních prostředků k obživě. Můžou jim toto právo odeprít, jestliže vážně ohrožuje základní zájmy společnosti. Pokud ale nepovažují prostituci za hrozbu a je vykonávána jejich vlastními občany, nemohou toto právo odeprít ani polským či českým občanům. Soud pak dodal, že to není v jeho pravomoci rozhodnutí, zda je prostituce nemorální.

⁷³ BALLON, Elke. CASE LAW: Case C-55/94, Reinhard Gebhard v. Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano, November 30, 1995, 1996 E.C.R. 1-4165. [online]. Dostupné z: http://www.cjel.net/print/3_1-ballon/

příslušníka členského státu vykonávat jeho právo usazování a podmínky jeho výkonu musí být posuzovány v závislosti na činnostech, které tato osoba hodlá vykonávat. Nepodléhá-li přístup ke specifické činnosti v hostitelském státě žádné právní úpravě, má státní příslušník jakéhokoliv jiného členského státu právo usadit se na území prvně uvedeného státu a tuto činnost tam vykonávat. Podléhá-li přístup ke specifické činnosti či její výkon v hostitelském členském státě určitým podmínkám, musí je státní příslušník jiného členského státu, který hodlá tuto činnost vykonávat, v zásadě splňovat.⁷⁴ Právy svěřenými jednotlivcům se zabývala podrobně směrnice Rady 73/148 ze dne 21. května 1973 o odstranění omezení pohybu a pobytu státních příslušníků členských států uvnitř Společenství v oblasti usazování a pohybu služeb. Směrnice v článku 1 stanoví, že členské státy odstraní za podmínek stanovených v této směrnici omezení pohybu a pobytu státních příslušníků členského státu, kteří využívají či chtějí využívat svobody usazování v jiném členském státě, aby zde mohli vykonávat samostatně výdělečnou činnost, nebo kteří chtějí v tomto státě poskytovat služby, dále pak státních příslušníků členských států, kteří chtějí vycestovat do jiného členského státu jako příjemci služeb, jejich manžela nebo manželky a dětí mladších 21 let bez ohledu na jejich státní občanství a příbuzných v přímé vzestupné a sestupné linii těchto státních příslušníků a jejich manžela nebo manželky, kteří jsou na nich závislí bez ohledu na jejich státní občanství.

Tato směrnice je dnes nahrazena směrnicí 2004/38 v oblasti svobody usazování, nikoliv však co se týče svobody poskytování služeb.

3.1.2. Právo na výkon samostatné výdělečné činnosti a princip rovného zacházení.

Co se týče primární svobody usazování, tj. práva zřídit si sídlo na území jiného členského státu, jedním z nejdůležitějších rozsudků ESD je rozhodnutí Klopp⁷⁵. Pan Klopp byl advokát, který byl německým státním příslušníkem a členem düsseldorfské advokátní komory. Požádal, aby mohl složit slib jako advokát a aby byl zapsán po dobu praktického školení u Advokátní komory v Paříži, kde si chtěl zřídit kancelář a zároveň chtěl zůstat členem düsseldorfské advokátní komory a zachovat si tamější bydliště a kancelář. Z dokladů předložených Soudnímu dvoru vyplývá, že v roce 1969 získal p. Klopp doktorát na právnické a ekonomické fakultě

⁷⁴ Case C-55/94 (1995).

⁷⁵ Case C-107/83 (1984) ECR 2971.

pařížské univerzity a že dne 17. listopadu 1980 složil zkoušku na Certificat d'Aptitude a la Profession d'Avocat (osvědčení způsobilosti pro povolání advokáta).

Rozhodnutím ze dne 17. března 1981 Conseil d l'Ordre des Avocats au Barreau de Paris (Rada Advokátní komory v Paříži) odmítla jeho žádost s odůvodněním, že ačkoliv p. Klopp splnil všechny ostatní požadavky stanovené pro přístup k tomuto povolání, nesplnil ustanovení článku 83 předpisu č. 72-468 (Journal Officiel de la République Française ze dne 11. června 1972) a článku 1 vnitřních pravidel Advokátní komory v Paříži, podle nichž advokát může mít pouze jediné úřední sídlo, které musí být v územní působnosti *tribunal de grande instance*, u kterého je zapsán.⁷⁶

Soudní dvůr ve věci rozhodl, že i v nepřítomnosti jakékoliv směrnice koordinující vnitrostátní ustanovení upravující přístup k právní profesi a její výkon brání článek 52 a násl. Smlouvy o EHS příslušným orgánům členského státu v tom, aby odepřely na základě vnitrostátních právních předpisů a pravidel profesionálního chování, které platí v tomto členském státě, příslušníkovi jiného členského státu právo zahájit a vykonávat právní profesi výhradně na základě toho, že si drží kancelář zároveň v jiném členském státě.⁷⁷

Článek 49 SES stanoví povinnost rovného zacházení v tom smyslu, že v případě, že neexistuje specifická úprava na unijní úrovni, každý členský stát může upravit přístup k vykonávání různých profesí na svém území podle své vůle, za předpokladu, že tato úprava nebude přímo či nepřímo diskriminační na základě státní příslušnosti osob. Na základě tohoto ustanovení Soudní dvůr rozhodl v případě *Reyners*⁷⁸, že belgický zákon, který zakazuje kvalifikovanému holandskému občanu vykonávat právní praxi pouze na základě jeho státní příslušnosti, je přímým porušením článku 49.

⁷⁶ WEISS, Friedl a Frank WOOLDRIDGE. Free movement of persons within the European Community. 2. vyd. Alphen aan den Rijn: Kluwer law, 2007, str. 109-112.

⁷⁷ JUDGMENT OF THE COURT OF 12 JULY 1984. L' ORDRE DES AVOCATS AU BARREAU DE PARIS V ONNO KLOPP. REFERENCE FOR A PRELIMINARY RULING FROM THE COUR DE CASSATION. FREEDOM OF ESTABLISHMENT - ADMISSION TO THE PROFESSION OF LAWYER. CASE 107/83. [online]. 1984 [cit. 2012-03-09]. Dostupné z: <http://isap.vlada.cz/Dul/JUDIKATY.nsf/ec061949bf7cad6380256dd00033eec8/b762b5744b468eccdc125643900172622?OpenDocument>.

⁷⁸ Case C-2/74 (1974) ECR 631.

Nepřímá diskriminační ustanovení v případě svobody usazování můžeme najít v podobě různých licencí, potvrzení, autorizací a podobně, které jsou mnohdy vyžadovány od migrantů, aby mohli danou činnost vykonávat. Tak se často stává, že migrant je zatížen dvojnásobně, neboť musí splnit nejenom podmínky státu své státní příslušnosti, ale i podmínky hostitelského státu, aby mohl danou činnost vykonávat. Tyto požadavky však mohou být odůvodněny, jak Soudní dvůr rozhodl v případě Gullung⁷⁹, kdy shledal požadavek, aby byli všichni advokáti registrováni v advokátní komoře před tím, než začnou vykonávat právní praxi, jako odůvodněný z hlediska morálních a etických principů a disciplinární kontroly činnosti advokátů. Nicméně jakákoliv omezení výkonu samostatně výdělečné činnosti by měla být proporcionální, jak Soudní dvůr dovodil v případě Vlassopoulou.⁸⁰

V případě Gebhard⁸¹ pak Soudní dvůr došel k závěru, že státní předpisy, které by mohly omezit nebo učinit méně atraktivním využívání základních svobod zaručených smlouvami, by měly splňovat čtyři podmínky: musí být aplikovány nediskriminačně, musí být odůvodněny nezbytnými podmínkami ve veřejném zájmu, musí být příhodné pro zajištění cíle, který sledují a nesmí překročit rámec nezbytný k zajištění tohoto cíle. Obsah pojmu svoboda usazování dle Smlouvy by pak měl být chápán v širokém rozsahu umožňujícím účast na ekonomickém a sociálním životě společnosti pro všechny státní příslušníky členských států.⁸²

Na základě tohoto přístupu pak v případě Haim II.⁸³ Soudní dvůr judikoval, že požadavek, aby dentisté praktikující v Německu uměli německy, byl omezením svobody usazování ve smyslu článku 49 SES.

Později Soudní dvůr svůj přístup zaměřil více na odstraňování překážek zamezujících nebo omezujících svobodu usazování spíše než na prosazování principu nediskriminace. Tak například v případě Konstantinidis⁸⁴, řeckého maséra, jehož jméno bylo do matriční knihy zapsáno chybně a mohlo tak, jak on tvrdil, způsobit záměnu s jinými maséry, Soudní dvůr rozhodl, že v tomto případě přesmyčka ve

⁷⁹ Case C-292/86 (1988) ECR 111.

⁸⁰ Case C-340/89 (1991) ECR I-2357.

⁸¹ Case C-55/94 (1995) ECR I-4165.

⁸² CRAIG, P a G DE BÚRCA. *The evolution of EU law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2011, s. 529. ISBN 978-0-19-959296-8.

⁸³ Case C-424/97 (2000) ECR I-5123.

⁸⁴ Case C-168/91 (1993) ECR I-1191.

jméně nezpůsobila ani změnu výslovnosti a nemohla tak způsobit závažnou škodu. Nicméně v případě, že by se jednalo o podstatný omyl, který by skutečně záměnu způsobit mohl, šlo by o omezení výkonu svobody usazování.

Princip rovného zacházení se uplatní i ve vztahu k požívání sociálních výhod nezbytných k výkonu samostatně výdělečné činnosti. V případě *Steinhouser*⁸⁵ Soudní dvůr rozhodl, že článek 49 zakládá nejen právo začít vykonávat samostatně výdělečnou činnost, ale i právo vykonávat tuto činnost v širším smyslu, se vším, co k tomu náleží. V tomto konkrétním případě se jednalo o užívání prostor k vykonávání činnosti a Soudní dvůr rozhodl, že pan Steinhouser by měl mít právo tyto prostory užívat ve stejném rozsahu jako občané hostitelského státu.

3.1.3. Uznávání kvalifikací

Problémy v uznávání osvědčení o kvalifikaci, diplomů či certifikátů v ostatních členských státech představovaly podstatnou překážku v oblasti volného pohybu. Přestože Rada má podle článku 53 SFEU (dříve 47 SES) pravomoc přijímat směrnice za účelem zajištění uznávání diplomů a certifikátů, po mnoho let byl pokrok v této oblasti zpomalován v důsledku požadavku jednohlasného rozhodování v Radě. Významnou úlohu tak opět získává rozhodovací činnost Soudního Dvora.

Nejprve tak došlo k aplikaci obecného principu nediskriminace jako například v případě *Patrick*.⁸⁶ V tomto případě britský architekt zažádal o autorizaci ve Francii a jeho žádost byla zamítnuta z důvodu, že neexistuje žádná diplomatická smlouva ani směrnice týkající se vzájemného uznávání diplomů v profesi architektů mezi těmito dvěma zeměmi. Soudní dvůr rozhodl, že není možné, aby britské úřady diskriminovaly státní příslušníky jiných členských států, jestliže tito splnili všechny podmínky pro výkon činnosti.

V první harmonizační fázi docházelo k postupnému sladování legislativy na základě jednotlivých profesí. Směrnice tak položily základy požadavků na minimální vzdělání a kvalifikaci v jednotlivých oborech. Výhodou tak bylo, že stačilo dosáhnout daného stupně vzdělání či kvalifikace v jednom členském státě a to pak bylo automaticky uznáno ve státě druhém. Nicméně tento proces harmonizace byl příliš pomalý, například přijetí směrnice o architektech trvalo celých 17 let.

⁸⁵ Case C-197/84 (1985) ECR 1819.

⁸⁶ Case C-11/77 (1977) ECR 1199.

Z tohoto důvodu bylo rozhodnuto o přistoupení k horizontální harmonizaci založené na vzájemném uznávání diplomů, jak Soudní dvůr rozhodl v případech *Cassis de Dijon*⁸⁷ a *Vlassopoulou*⁸⁸. Výsledkem pak byla směrnice 89/48 obsahující obecnou úpravu vzájemného uznávání kvalifikací, kterou pak následovaly další dvě směrnice 99/42 a 92/51. Uznávání mělo být založeno na principu vzájemné důvěry, aniž by byla vyžadována předchozí koordinace vzdělávacích programů. Jak Soudní dvůr zdůraznil v případě *Řecko v. Komise*,⁸⁹ co se týče směrnicemi regulovaných profesí, pouhé dosažení požadované kvalifikace v jednom členském státě opravňuje osobu k výkonu činnosti ve státě druhém.

Tento systém nezaručoval automatické uznání všech diplomů, bylo zapotřebí, aby stát zvážil, zda dosažená kvalifikace odpovídá jeho požadavkům a v případě zjištění nedostatku vzdělání aplikoval své vlastní předpisy. Vzhledem k tomu, že tento systém způsoboval určité komplikace, nakonec došlo k jeho nahrazení jedinou směrnicí 2005/36, která zavedla více flexibilní automatický systém uznávání diplomů založený na společném základě pro všechny členské země.

Směrnice stanovuje pět úrovní uznávání dosažených kvalifikací podle stupně dosaženého vzdělání.

Článek 13 pak řeší i situaci, kdy je profese regulována pouze hostitelským státem, a nikoliv státem druhým. Hostitelský stát v takové situaci musí zajistit přístup k vykonávání takové činnosti osobám, které tuto činnost vykonávaly minimálně dva roky za posledních deset let. Stát může stanovit doplňková opatření pro výkon takovýchto profesí jako test schopností či povinnou adaptační dobu až do výše tří let v určitých případech.⁹⁰

V případě *Colegio de Ingenieros*⁹¹ Soudní dvůr dovodil, že tato opatření by se měla omezit pouze na případy, kde se jeví jako proporcionální ke sledovanému cíli,

⁸⁷ Case C-120/78 (1979) ECR 649.

⁸⁸ Case C-340/89 (1991) ECR I-2357.

⁸⁹ Case C-274/05 (2008) ECR I-7969.

⁹⁰ WEISS, Friedl a Frank WOOLDRIDGE. *Free movement of persons within the European Community*. 2. vyd. Alphen aan den Rijn: Kluwer law, 2007, s. 99-106.

⁹¹ Case C-330/03 (2006) ECR I-801.

neboť v opačném případě by vzhledem k vynaloženému úsilí a času potřebnému k jejich splnění mohla stát odrazujícím faktorem.⁹²

V případě některých průmyslových, řemeslných a obchodních činností je zaveden systém automatického uznávání na základě předchozích zkušeností v oboru a přihlíží se také k druhu a trvání předchozí přípravy na zaměstnání.

Speciální úpravu pak nalezneme pro lékaře, zdravotní sestry, zubní lékaře, veterinární chirurgy, porodní asistentky, lékárníky a architekty. V jejich případě je stát povinen automaticky uznat certifikáty na základě koordinace v oblasti základních požadavků na vzdělání a zkušenosti.

S problémy se systémem uznávání kvalifikací setkal zejména v oblasti právních profesí, a to především z důvodu podstatných rozdílů mezi jednotlivými právními systémy členských států. První směrnici, která právníkům umožňovala poskytování služeb pod dohledem státu jejich státní příslušnosti a užívání jejich domácího získaného titulu, ale za stejných podmínek jako státní příslušníci hostitelského státu, byla směrnice 77/249 upravující poskytování služeb. Ustanovení směrnice samozřejmě i nadále musela být v souladu s článkem 56 SFEU, jak bylo možné vidět v případě AMOK⁹³, kde Soudní dvůr rozhodl, že požadavek najmutí německého právníka stanovený německým právem má negativní vliv na svobodu vykonávání zaměstnání v Německu a je odrazujícím pro státní příslušníky jiných členských států a tím pádem i v rozporu s původním harmonizačním smyslem ustanovení směrnice.⁹⁴

Vliv článku 56 SFEU můžeme pozorovat v případě Cipolla,⁹⁵ kde Soudní dvůr shledal přístup k trhu pro zahraniční právníky složitější než pro právníky italské. Nicméně Soudní dvůr řekl, že italská vláda může za určitých podmínek z důvodů jako např. ochrana spotřebitelů stanovit určité podmínky či opatření, zůstává však na národním soudě, aby posoudil proporcionalnost těchto opatření v konkrétních případech.

Zatímco směrnice 77/249 neobsahovala ustanovení o uznávání diplomů, ve směrnících 89/48 a 2005/36 je stanoveno, že může být vyžadována určitá adaptační

⁹² BARNARD, Catherine. *The substantive law of the EU: the four freedoms*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2010, str.316-319. ISBN 01-995-6224-5.

⁹³ Case C-282/02 (2003) ECR I-15059.

⁹⁴ WEISS, Friedl a Frank WOOLDRIDGE. *Free movement of persons within the European Community*. 2. vyd. Alphen aan den Rijn: Kluwer law, 2007, s. 95-96.

⁹⁵ Case C-202/04 (2006) ECR I-2049.

doba či vykonání nějaké zkoušky pro právníky, kteří získali vzdělání v odlišném vzdělávacím systému. Poslední směrnici upravující konkrétně usazování právníků je směrnice 98/5. Tato stanovila, že hostitelský stát musí přihlédnout k povolení vykonávání činnosti, které osoba obdržela ve svém domovském státě. Směrnice nabízí možnost vykonávat své povolání pod titulem získaným ve svém domovském státě, či za zjednodušených podmínek získat titul používaný ve státě hostitelském.⁹⁶

3.2. Svoboda usazování a společnosti

3.2.1. Obsah pojmu

Klíčovým článkem SFEU upravujícím svobodu usazování ve vztahu ke společnostem je článek 54 (bývalý článek 48 Smlouvy o ES), který stanoví, že se společnostmi založenými podle práva některého členského státu, jež mají své sídlo, svou ústřední správu nebo hlavní provozovnu uvnitř Unie, se (pro účely této kapitoly) zachází stejně jako s fyzickými osobami, které jsou státními příslušníky členských států. Společnostmi se dle článku 54 rozumějí společnosti založené podle občanského nebo obchodního práva včetně družstev a jiné právnické osoby veřejného nebo soukromého práva s výjimkou neziskových organizací.⁹⁷ Pod touto definicí rozumíme tzv. primární svobodu usazování, to znamená, že společnost zde začne činnost vykonávat, aniž by ji předtím vykonávala jinde, či sídlo přemístí tak, že toto přesídlení, je spojeno s novou činností, nebo má za následek to, že v zemi původu osoby vyvíjející předmětnou činnost nezůstává žádná provozovna, či pouze taková, která je přímo spojena s hlavním závodem. Jinými slovy, výdělečná činnost je nově zahájena v jiném členském státě nebo je tam přesídleno rozhodovací centrum podniku. Předmětem diskuzí je zejména svoboda přemístění těžiště podnikatelské činnosti z jednoho členského státu na území jiného členského státu, tj. přemístění sídla či fúze.⁹⁸ Sekundárním usazováním pak rozumíme, že si daná osoba v členském státě zřídí zastoupení, pobočku či dceřinou společnost.

⁹⁶ BARNARD, Catherine. *The Substantive Law of the EU: Four Freedoms*. 3. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 305-317.

⁹⁷ WEISS, Friedl a Frank WOOLDRIDGE. *Free movement of persons within the European Community*. 2. vyd. Alphen aan den Rijn: Kluwer law, 2007, s. 114.

⁹⁸ PAUKNEROVÁ, M. *Svoboda usazování obchodních společností a mezinárodní právo soukromé ve světle novějších rozhodnutí Evropského soudního dvora*, in Právník, 2004, č. 12, str. 1163.

Jak Soudní dvůr zdůraznil v případě *Cadbury's Schweppes*⁹⁹, v obou situacích je nezbytná skutečná přítomnost společnosti na území členského státu, a to přítomnost trvalého charakteru, a dále pak výkon podnikatelské činnosti. Obě tyto podmínky musí být splněny kumulativně, jak Soudní dvůr potvrdil v případě *Stauffer*¹⁰⁰. V případě *Stauffer* italská charitativní nadace pronajímala prostory v Německu. Soudní dvůr došel k závěru, že ačkoliv tím, že tam má společnost prostory k pronájmu, se potvrzuje její stálá přítomnost na území členského státu, nedochází k výkonu aktivní podnikatelské činnosti. Soudní dvůr tedy určil, že v tomto případě nedojde k aplikaci článku 49 nýbrž 63 SFEU (bývalý článek 56 Smlouvy o ES) o volném pohybu kapitálu.¹⁰¹

3.2.2. Práva společností

Ve Smlouvách je postavení právnických osob připodobněno k postavení osob fyzických, nicméně vzhledem k jejich povaze nelze aplikovat ty samé principy jako např. princip nediskriminace zcela bez dalšího. Například právo fyzických osob opustit jejich domovský stát a zahájit samostatně výdělečnou činnost v jiném členském státě bez omezení pro společnosti neplatí. Společnosti a jiné právnické osoby mohou být omezeny národními právními předpisy. Soudní dvůr tak rozhodl v případě *Daily Mail*¹⁰², kdy společnost zřízená podle britského práva přesunula své vedení do Holandska bez povolení od národních institucí jen proto, aby se vyhnula placení daně ve Spojeném Království. Podrobněji se touto problematikou Soudní dvůr zabýval v případě *Cartesio*.¹⁰³ Soudní dvůr zde rozlišil dvě různé možné situace. První, kdy je sídlo společnosti zřízené podle práva členského státu přeneseno do jiného členského státu bez jakékoliv změny práva, kterým se řídí postavení této společnosti, nastala právě v případech *Daily Mail* a *Cartesio*. Druhá situace znamená přesun společnosti spolu se změnou práva, kterým se nadále bude řídit, tedy tzv. reinkorporaci. K první situaci se Soudní dvůr vyjádřil tak, že je mimo oblast evropského práva, neboť společnost tak již nenaplnuje znaky společnosti upravené domácím právem. Je na státu, aby stanovil, zda je pojičím prvkem registrované sídlo

⁹⁹ Case C-196/04 (2006) ECR I-7995.

¹⁰⁰ Case C-386/04 (2006) ECR I-8203.

¹⁰¹ BARNARD, Catherine. *The substantive law of the EU: the four freedoms*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2010, str. 296 - 297. ISBN 01-995-6224-5.

¹⁰² Case C-81/87 (1977) ECR 5483.

¹⁰³ Case C-210/06 (2008) ECR I-000.

nebo sídlo skutečné. Národní právo upravuje i další podmínky nutné k tomu, aby si společnost zachovala svůj status a postavení podle práva domovského státu, tento tak může stanovit i podmínky pro přenesení sídla do jiného členského státu. V druhé situaci se společnost přizpůsobí právnímu řádu nového státu a řídí se nadále jeho právem. V případě *Cartesio* bylo sporné, zda před přemístěním sídla byla nutná likvidace společnosti či ne. Soud tak případ uzavřel tím, že vzhledem k tomu, že šlo o první z uvedených situací, byl celý případ mimo rozsah článku 54 SFEU. Naopak, kdyby se jednalo o druhou výše popsanou situaci, likvidace společnosti by nepřicházela vůbec v úvahu, neboť takové omezení by bylo v rozporu se svobodou usazování.¹⁰⁴

Stejně jako v případě osob fyzických, i zde platí princip nediskriminace, a to opět jak přímé tak nepřímé. V případě *Komise proti Francii*¹⁰⁵ Soudní dvůr judikoval, že rozhodujícím pojítkem s právním řádem některého ze členských států je sídlo společnosti, to znamená, že sídlo společnosti má pro společnost stejný význam jako státní příslušnost pro jednotlivce. Mluvíme-li o přímé diskriminaci, jedná se tedy o diskriminaci na základě místa sídla společnosti. K nepřímé diskriminaci pak dojde za použití rozdílných kritérií, která ve skutečnosti povedou ke stejnému výsledku, jak Soudní dvůr shledal v rozsudku ve věci *Commerzbank*.¹⁰⁶

3.2.3. *Přístup na trh*

Článek 48 SES přiznal společnostem právo požívat svobody usazování, za předpokladu, že jsou zřízeny dle práva členského státu a mají jejich sídlo, centrální správu či hlavní místo podnikání v rámci Evropské unie. Základem se tak stala nutnost vzájemného uznávání právní subjektivity společností členskými státy. Článek 293 SES stanovil potřebu uzavření smluv mezi členskými státy upravujícími tuto oblast. Taková smlouva byla následně uzavřena, nicméně nikdy nevstoupila v účinnost, protože Dánsko odmítlo její ratifikaci.¹⁰⁷

¹⁰⁴ BARNARD, Catherine. *The Substantive Law of the EU: Four Freedoms*. 3. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 320-322.

¹⁰⁵ Case 270/83 (1986) ECR 273, para. 18.

¹⁰⁶ Case C-330/91 (1993) ECR I-4017, para 14.

¹⁰⁷ WEISS, Friedl a Frank WOOLDRIDGE. *Free movement of persons within the European Community*. 2. vyd. Alphen aan den Rijn: Kluwer law, 2007, s. 114-115.

Vývoj pohledu Soudního dvora lze sledovat například ve věci Centros.¹⁰⁸ Zpočátku se zdálo, že, navzdory entusiasmu Soudního dvora v oblasti podpory sekundárního usazování, není možné, aby společnost využila práva EU a zatímco zřízení společnosti provedla ve státě A s méně náročnými podmínkami pro zakládání společností, následně pak zřídila pobočku či podnik ve státě B s odůvodněním článku 49 a 54 SFEU, aby tak obešla přísné inkorporační podmínky státu B. V případě Centros se ovšem ukázal opak, společnost byla zřízena ve Spojeném království dvěma Dány a následně pak požadovala vytvoření pobočky v Dánsku. V době podání žádosti společnost nevyvíjela žádnou obchodní činnost ve Velké Británii, proto dánská registrační kancelář žádost odmítla. Registrační kancelář vyslovila domněnku, že zájem společnosti Centros byl pouze obejít dánská pravidla, která k registraci požadují vyšší základní kapitál a zřídit si tak sídlo v Dánsku pomocí obejítí domácích prvních norem a zneužití evropského práva. Soudní dvůr rozhodl jednoznačně, že postup registrační kanceláře byl v rozporu s právem na svobodu usazování bez ohledu na to, kde společnost hodlá provozovat své obchody v budoucnosti. Soudní dvůr řekl, že takové jednání nelze považovat za obcházení práva, neboť šlo pouze o založení společnosti, které unijní právo vyloženě povoluje.

V případě Inspire Act¹⁰⁹ pak Soudní dvůr tento svůj přístup potvrdil. Tato rozhodnutí však vyvolala vlnu kritiky a otázek jako například, zda je tedy možné vybrat si stát s nejméně přísnými podmínkami pro založení společnosti a pak zřídit pobočky v ostatních státech bez ohledu na jejich domácí inkorporační pravidla. Soudní dvůr se tak bránil doktrínou *siege réel*, která je aplikována v mnoha evropských státech. Na základě této doktríny státy budou společnost posuzovat podle její skutečné činnosti, a tak bude aplikováno právo místa, kde společnost vykonává svoji hlavní činnost a ne právo, na základě kterého je společnost založena. Tato doktrína tak dle Soudního dvora poskytuje určité hranice, určitá omezení absolutní svobody usazování společností.

Na druhou stranu však existují státy s tzv. inkorporačním pravidlem, tedy tím, že společnost se řídí právem státu, podle jehož práva je založena (jako právě zmíněná Velká Británie nebo Dánsko). Vztah inkorporačního principu, doktríny *siege réel* a svobody usazování společností tak musel být definován a ujasněn, k čemuž přispěl

¹⁰⁸ Case C-212/97 (1999) ECR I-1459.

¹⁰⁹ Case C-167/01 (2003) ECR I-10155.

mimo jiné případ *Uberseering*.¹¹⁰ *Uberseering* byla společnost zřízená podle dánského práva, která přenesla své administrativní centrum do Německa. Problémem bylo, že vzhledem k tomu, že společnost nebyla zřízena podle německého práva, neměla podle německého práva právní způsobilost, a tedy ani možnost podat žalobu.

Soudní dvůr rozhodl, že protože společnost byla založená podle dánského práva, nemá jinou možnost než novou registraci (tzv. reinkorporaci) podle německého práva, jestliže chce hájit svá práva ze smlouvy před německým soudem. Výsledkem tohoto rozhodnutí bylo, že německé soudy jsou nuceny uznat společnosti založené dle dánského práva, aniž by byly uznány dle práva německého. Společnosti s registrovaným sídlem, administrativním centrem nebo hlavním místem podnikání v rámci EU tak nemůže být odepřen přístup do jiného členského státu.¹¹¹

Dále pak v případě *Alpine Investment*¹¹² Soudní dvůr stanovil, že požadavky na minimální kapitál společností nemohou spadat do kategorie veřejného pořádku dle dřívějšího článku 56 SES.¹¹³

3.2.4. *Princip nediskriminace a rovné zacházení*

Jak bylo řečeno výše, se společnostmi s registrovaným sídlem, administrativním centrem nebo hlavním místem podnikání v rámci EU by mělo být zacházeno dle principu rovného zacházení stejně jako v případě fyzických osob, jež jsou státními příslušníky členských států. V případě společností je to jejich sídlo, jež má funkci jako státní příslušnost pro jednotlivce.

Na počátku obsáhlého komplexu case law, který byl vytvořen v této oblasti byl případ *Komise v. Francie*.¹¹⁴ V tomto případě Soudní dvůr stanovil základ pro uplatňování principu nediskriminace v oblasti práv společností rozhodnutím, že členský stát nesmí zacházet se společnostmi rozdílně při aplikaci daňových předpisů, pokud se nejedná o oprávněné rozlišování daňových residentů a neresidentů. Toto rozhodnutí pak bylo potvrzeno i v případech *Royal Bank of Scotland*¹¹⁵ a *St*

¹¹⁰ Case C-208/00 (2002) ECR I-9919.

¹¹¹ WEISS, Friedl a Frank WOOLDRIDGE. *Free movement of persons within the European Community*. 2. vyd. Alphen aan den Rijn: Kluwer law, 2007, s. 116 – 117.

¹¹² Case C – 384/93 (1995) ECR I – 1141.

¹¹³ ILIOPOULOU, Anastasia. *Libre circulation et non-discrimination: éléments du statut de citoyen de l'Union européenne*. Bruxelles: Bruylant, 2008, str. 610, ISBN 28-027-2471-1.

¹¹⁴ Case C – 270/83 (1986) ECR 273.

¹¹⁵ Case C – 311/97 (1999) ECR I-265.

Gobain¹¹⁶. V případech Futura Participations¹¹⁷ a Baxter¹¹⁸ pak Soudní dvůr připustil, že za určitých podmínek může být efektivita daňového dohledu přípustným důvodem pro omezení ustanovení Smluv, nicméně i v těchto případech nakonec převážilo právo na rovné zacházení a veřejné orgány tak byly ve svých žalobách neúspěšné.

Stejný přístup pak Soudní dvůr zaujal v mnoha dalších případech, stejně jako i Soud EFTA. V případě Komise versus Itálie¹¹⁹ Soudní dvůr uvedl, že národní právo vyžadující souhlas národních institucí před konáním veletrhů je omezením svobody usazování.

Naopak ve věci Kontrolní úřad EFTA versus Norsko¹²⁰ Soud EFTA shledal, že rozhodnutí Norska zavést nové výhradní právo pro jedinou společnost vlastněnou státem, aby provozovala všechny loterie a hazardní hry sama, tedy bez konkurence jakýchkoliv soukromých společností, bylo sice omezením práva svobodně se usadit i omezením principů svobody poskytování služeb, nicméně co se týče sídla společností, bylo toto opatření nediskriminační (vylučovalo z trhu veškeré společnosti, ať norské či zahraniční). Na základě konkrétních faktů nakonec Soud shledal toto rozhodnutí jako oprávněné a proporcionální.¹²¹ Je třeba tedy vždy zvážit, zda nedochází k porušení principu nediskriminace a zároveň i konkrétní podmínky v konkrétním případě.¹²²

Obecně tedy společnost, jakmile je jednou založena, v hostitelském státě požívá stejných podmínek či dostupných výhod jako domácí společnosti. Soudní dvůr ve své judikatuře požaduje nejen odstranění diskriminačních opatření, ale i odstranění jiných překážek či omezení bránící společnosti v požívání svobody usazování. Například v případě Pfeiffer¹²³, kdy společnost Pfeiffer spravovala supermarket v Rakousku pod názvem Plus Kauf Park, tato společnost nechala vydat

¹¹⁶ Case C – 307/97 (1999) ECR I – 6161.

¹¹⁷ Case C – 250/95 (1997) ECR I – 2471.

¹¹⁸ Case C – 254/97 (1999) ECR I – 4809.

¹¹⁹ Case C – 439/99 (2002) ECR I-305.

¹²⁰ Case E-1/06 (2007) EFTA Court Reports8.

¹²¹ BARNARD, Catherine. *The Substantive Law of the EU: Four Freedoms*. 3. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 333-334.

¹²² DĚDIČ, Jan; ČECH, Petr. *Evropské právo společností*. Praha: Polygon, 2004. ISBN 80-7273-110-6.

¹²³ Case C – 255/97 (1999) ECR I-2835.

soudní příkaz na konkurenční německou společnost ke zdržení se užívání obchodního jména Plus. Soudní dvůr shledal, že tento příkaz mohl znamenat pro tuto společnost omezení co se týče jednotné evropské propagace společnosti, která byla jejím cílem, a tudíž by mohl být v rozporu s článkem 49. Nicméně podle Soudního dvora původním cílem opatření bylo zabránit záměně jmen společností a zabránit tak zmatení spotřebitele, a proto by měl převládnout primární požadavek na ochranu práv duševního vlastnictví a ochranu práv spotřebitelů, a tedy soudní příkaz v tomto případě byl odůvodněný a proporcionální.

V případě Neri¹²⁴ naopak Soudní dvůr shledal kroky učiněné italskou vládou k ochraně vzdělávacích standardů neproporcionální. Britská společnost ESE zřídila v Itálii 12 poboček, které pořádaly kurzy, za které bylo možno obdržet certifikát od Nottingham Trent University, která také umožňovala na konci kurzu získat i bakalářský titul. Ačkoliv byly certifikáty běžně uznávány v Británii, v Itálii dle dlouhodobé praxe k jejich uznávání nedocházelo. Soudní dvůr poznamenal, že tato praxe odrazovala studenty od navštěvování těchto kurzů, a tím vážně ohrožovala výkon ekonomické aktivity společnosti ESE v Itálii.

Otázkou proporcionality opatření se Soudní dvůr dále zabýval v případě Sevic¹²⁵, kdy šlo o kompatibilitu německého práva o přeměně společností a článku 49 SFEU. Německé právo zakazovalo registraci přeshraničních fúzi společností z důvodu ochrany věřitelů. Soudní dvůr shledal tento zájem jako oprávněný, nicméně opatření, které vylučovalo jakoukoliv fúzi se zahraniční společností, označil jako zcela nepřiměřené.

Princip rovného zacházení by se měl uplatňovat i v oblasti zdanění společností a daňových výhod, nicméně aby mohl být aplikován, situace společnosti musí být v konkrétním případě srovnatelná. Pokud by rozdílné zacházení se dvěma společnostmi bylo založeno pouze na mezinárodně uznávaném rozlišení daňových rezidentů a nerezidentů, nelze použít ustanovení Smlouvy o nediskriminaci.

To lze vidět například v případě Futura Participations¹²⁶, který se týkal lucemburského zákona, dle kterého všechny příjmy daňových rezidentů byly zdanitelné, zatímco nerezidenti měli danit pouze příjmy a výdaje z aktivit

¹²⁴ Case C – 153/02 (2003) ECR I – 13555.

¹²⁵ Case C – 411/03 (2005) ECR I – 10805.

¹²⁶ Case C – 250/95 (1997) ECR I – 2471.

provozovaných v Lucembursku. Soudní dvůr rozhodl, že tato právní úprava není v rozporu se článkem 49 SES, neboť jde o vyjádření mezinárodně uznávaného principu teritoriality.

Typickým případem case law v daňové oblasti je nerovné zacházení na úkor společností, které mají ve státě jen pobočku či zahraniční kancelář. Můžeme zmínit například *Komise v. Francie*¹²⁷, kdy za účelem vyhnout se dvojímu zdanění Francie zavedla slevy na dani, které ale byly garantovány jen společností s registrovaným sídlem ve Francii, takže je mohly využívat pouze dceřiné společnosti, nikoliv pak pouhé pobočky společností. Soudní dvůr shledal toto opatření v rozporu s článkem 49 SES.¹²⁸

Významným posunem v rozhodování Soudního dvora byl případ *Marks & Spencer's*¹²⁹, kde soudní dvůr sice zůstal věrný svému restriktivnímu prosazování principu nediskriminace, nicméně zaujal poněkud více přátelský postoj vůči státům co se týče odůvodnění a proporcionality omezujících opatření. Soudní dvůr obecně shledal opodstatněnost a přiměřenost opatření zavedených Spojeným královstvím za účelem zabránění dvojího zdanění apod., stanovil pouze určité hranice, kdy opatření mez proporcionality překročila. Na základě těchto dvou případů pak v mnoha případech státy obhájily své daňové systémy a vlastní opatření v oblasti zdanění.

Další otázkou v oblasti zdanění pak byla možnost zneužití práva, kterou se Soudní dvůr zabýval v případě *Cadbury Schweppes*.¹³⁰ Za účelem zabránění společností zakládat dceřiné společnosti ve státech s příznivějšími daňovými režimy velká Británie zavedla tzv. CFC (*controlled foreign company*) předpisy, které znevýhodňovaly společnosti z jiných členských států. Soudní dvůr stejně jako ve výše uvedeném případě *Centros* rozhodl, že pouhá skutečnost, že společnost byla založena v jiném státě z důvodu využití příznivějších daňových podmínek, nestačí k tomu, aby se jednalo o zneužití svobody usazování dle SFEU.

¹²⁷ Case C – 270/83 (1986) ECR 273.

¹²⁸ BARNARD, Catherine. *The Substantive Law of the EU: Four Freedoms*. 3. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2010, s.333-336.

¹²⁹ Case C – 446/03 (2005) ECR I – 10837.

¹³⁰ Case C – 196/04 (2006) ECR I – 7995.

4. Občanství Evropské Unie

Institut evropského občanství poprvé představen Maastrichtskou smlouvou má jako takový retrospektivní a zároveň prospektivní charakter. Retrospektivní v tom smyslu, že uznává existenci jakéhosi evropského lidu. Prospektivní pak s ohledem na to, že právě prostřednictvím občanů vzniká toto společenství. Přestože idea vytvoření tzv. Evropy pro občany (*Europe for Citizens*) se objevila již v sedmdesátých letech, k její konkretizaci došlo až právě prostřednictvím Maastrichtské smlouvy. K původní smlouvě byla přidána nová druhá část s názvem Občanství Unie s výčtem práv, kterých mohou občané EU požívat.¹³¹

Na základě zavedení nového institutu občanství pak došlo k rozsáhlé debatě na téma, jakouže povahu by přesně toto tzv. občanství mělo mít, jaký model by měla EU prosazovat, zda by se měla zaměřit spíše na ekonomická, sociální či jiná práva.

4.1. Práva a povinnosti

Občanství znamená určitý vztah jednotlivce ke společenství, kde existuje jakýsi reciproční poměr mezi právy a povinnostmi vůči tomuto společenství. V článku 20, odst. 2 SFEU najdeme definici těchto práv a povinností občana EU. Tento článek stanoví, že doplňuje občanství členského státu, nenahrazuje je. Dále zde pak najdeme demonstrativní výčet práv občanů EU: právo svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, právo volit a být volen ve volbách do Evropského parlamentu a v obecních volbách v členském státě, v němž má občan bydliště, za stejných podmínek jako příslušníci členského státu, právo na diplomatickou a konzulární ochranu na území třetí země, kde členský stát jehož jsou státními příslušníky nemá své zastoupení za stejných podmínek jako příslušníci tohoto státu a petiční právo k Evropskému parlamentu, právo obracet se na evropského veřejného ochránce práv a instituce Unie v jednom z jazyků smluv a obdržet odpověď ve stejném jazyce.¹³²

Za účelem shrnout a zároveň zviditelnit práva občanů EU se Evropská rada rozhodla vytvořit Listinu základních práv Evropské unie. Listina podepsaná roku 2000 spojovala ve svém textu jak práva občanská a politická, tak i hospodářská a

¹³¹ BARNARD, Catherine. *The Substantive Law of the EU: Four Freedoms*. 3. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 417-419.

¹³² VILLANI, Ugo. *Istituzioni di diritto dell'Unione europea*. 2. ed. riv. e aggiornata. Bari: Cacucci, 2010. ISBN 978-888-4229-588., s. 97-105.

sociální. Listina vychází z textu Evropské úmluvy o lidských právech, ústavních principů členských států a obecných principů práva EU. Práva jsou seskupena podle šesti základních hodnot sdílených tzv. národy Evropy: důstojnost (články 1-5), svoboda (články 6-19), rovnost (články 20-26), solidarita (články 27-38), občanská práva (články 39-46) a spravedlnost (články 47-50).¹³³

Listina nabyla na významu zejména díky Lisabonské smlouvě, na jejímž základě se stala právně závaznou.¹³⁴

Právo na volný pohyb občanů EU stanoví i článek 21 SFEU (bývalý článek 18 EC), jehož interpretace Soudním dvorem znamenala důležitý posun v nahlížení na toto právo. V případě *Grzelczyk*¹³⁵ totiž Soudní dvůr judikoval, že občanství EU je základním statutem příslušníků členských států, který jim má zajistit ve stejné situaci a za stejných podmínek rovné zacházení a nediskriminaci bez ohledu na jejich státní příslušnost. To znamenalo, že právo na volný pohyb již není podmíněno ekonomickou aktivitou osoby, což bylo dále potvrzeno i ve věci *Baumbast*¹³⁶, kde bylo řečeno, že SEU nevyžaduje na občanech EU, aby vykonávali profesní či obchodní aktivitu, ať již jako zaměstnanci nebo jako osoby samostatně výdělečně činné, za účelem požívání práv stanovených v části druhé SFEU.

Dalším mezníkem v pojetí práv občanů EU se stala směrnice 2004/38 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, která v mnohém nahrazuje směrnice, které umožňovaly migraci ekonomicky aktivních osob, tj. směrnici 86/360, tři směrnice z roku 1990 a nařízení 1251/70. Základem směrnice je idea, že čím déle je osoba rezidentem ve členském státě, tím více práv je jí umožněno požívat. Dá se říci, že po prvních pět let pobytu se ve skutečnosti práva vztahují jen na osoby s dostatečným zabezpečením, ať už je toto zajištěno prací či jinak, aby se tak osoba nestala zátěží sociálního systému členského státu.

¹³³ VILLANI, Ugo. Gli sviluppi del Trattato di Lisbona in materia di politica estera e di sicurezza comune, in *Studi sull'integrazione europea*, 2011, p. 9 ss., e in *Atti del Convegno in memoria di Luigi Sico* (a cura di T. Vassalli di Dachenhausen), Editoriale Scientifica, Napoli, 2011.

¹³⁴ BARNARD, Catherine. *The Substantive Law of the EU: Four Freedoms*. 3. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 421.

¹³⁵ Case C-184/99 (2001) ECR I-6193, para.31.

¹³⁶ Case C-413/99 (2002) ECR I-7091, para.83.

Směrnice se vztahuje i na rodinné příslušníky občanů EU bez ohledu na jejich státní příslušnost. Těmito rodinnými příslušníky mohou být manžel nebo manželka, partner, se kterým občan Unie uzavřel registrované partnerství na základě právních předpisů členského státu, zachází-li právní řád hostitelského členského státu s registrovaným partnerstvím jako s manželstvím, potomci v přímé linii, kteří jsou mladší 21 let nebo jsou vyživovanými osobami, a takoví potomci manžela či manželky nebo partnera či partnerky a předci v přímé linii, kteří jsou vyživovanými osobami, a takoví předci manžela či manželky nebo partnera či partnerky. Článek 3, bod 2 pak uvádí další osoby, kterým by měl hostitelský stát usnadnit vstup a pobyt na jeho území. Jsou jimi: všichni ostatní rodinní příslušníci bez ohledu na jejich státní příslušnost, kteří nejsou zahrnuti v definici rodinného příslušníka ve smyslu článku 2 bodu 2 a kteří jsou v zemi, z níž pocházejí, osobami vyživovanými občanem Unie s primárním právem pobytu nebo členy jeho domácnosti nebo u kterých vážné zdravotní důvody naléhavě vyžadují osobní péči tohoto občana Unie o ně a partner, se kterým má občan Unie řádně doložený trvalý vztah. Hostitelský členský stát musí pečlivě posoudit osobní poměry těchto osob a zdůvodnit každé odepření vstupu či pobytu těchto osob.

4.2. Rodinní příslušníci a judikatura Soudního dvora

Co se týče definice manžela, Soudní dvůr interpretoval tento pojem jakožto osobu, která uzavřela sňatek s občanem EU podle zákonů státu, kde bylo manželství uzavřeno. Otázky pak vyvstávají ohledně dalšího soužití manželů. Stačí pouhý fakt, že tito jsou oddáni nebo je zapotřebí společného soužití či jiných podmínek? Touto otázkou se Soudní dvůr zabýval v případě Diatta¹³⁷, kde manželé žili odděleně. Jednalo se o senegalskou ženu provdanou za francouzského státního příslušníka, který ale žil a pracoval v Německu. Žena se odstěhovala ze společné domácnosti a chtěla se s manželem rozvést, na základě čehož jí bylo odepřeno vydání nového povolení k pobytu s odůvodněním, že nadále již není rodinným příslušníkem občana EU. Soudní dvůr v tomto případě judikoval, že článek 10 nařízení 1612/68 nevyžadoval, aby rodina migranta žila trvale v jedné domácnosti a argumentoval, že jestliže by soužití manželů bylo podmínkou k získání povolení k pobytu, migrant by tak mohl způsobit vyhoštění svého manžela pouhým „vyhozením“ ho z domu. Dnes

¹³⁷ Case C 267/83 ECR-567.

za splnění určitých podmínek právní ochranu poskytuje rozvedeným článkem 13 směrnice 2004/38.

Naopak pouhé soužití neznamená, že bude na osoby nahlíženo jako na manžele, jak bylo stanoveno ve věci Reed.¹³⁸

Na přístup uplatněný v případě Reed Soudní dvůr navázal i v následujících letech při řešení otázky registrovaného partnerství a trvalého soužití, které jakožto kategorie byly zavedeny směrnicí 2004/38. Co se týče registrovaného partnerství, musí být uznáno oběma státy, tedy jak zemí, jíž je migrant státním příslušníkem, tak i státem hostitelským.¹³⁹

Co se týče rodinných příslušníků ze zemí mimo EU, dlouhou dobu převládal názor, že tito mohou buď doprovázet osobu během stěhování z jednoho státu do druhého, či se k ní připojit přímo ze třetí země. Nový pohled na věc přinesl případ Akrich.¹⁴⁰ Akrich byl Maročan odsouzený ve Velké Británii za krádež a deportovaný do Alžírsku, který se znovu vrátil do Anglie s falešným francouzským identifikačním průkazem, znovu byl deportován a znovu se vrátil pomocí podvodu zpět. Následně se oženil s britskou státní příslušnicí, která odešla za prací do Irska, načež i on byl deportován do Irska. Paní Akrich se potom chtěla vrátit do Anglie spolu se svým manželem, nicméně Soudní dvůr rozhodl, že právo Evropské unie se v tomto případě neaplikuje, neboť jeho ustanovení je možné se dovolat pouze, pokud občan třetího státu vstoupil na území EU legálně a řádně se zde zaregistroval.¹⁴¹

Následně došlo k vlně kritiky tohoto rozhodnutí, na kterou Soudní dvůr reagoval v případě Jia.¹⁴² V tomto případě Soudní dvůr omezil postup podle případu Arkich pouze na situaci, kdy osoba ze třetího státu nepobývala legálně na území členského státu, ze kterého se zamýšlela přestěhovat do jiného členského státu. Další posun pak nastal v případě Metock¹⁴³, kdy Soudní dvůr zcela opustil princip legálního vstupu a pobytu a řekl, že pokud by občané EU měli být omezeni tak, že

¹³⁸ Case C59/85 (1986) ECR-1283.

¹³⁹ CRAIG, P a G DE BÚRCA. *The evolution of EU law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2011, s. 517-518. ISBN 978-0-19-959296-8.

¹⁴⁰ Case C-109/01 (2002) ECR I-9607.

¹⁴¹ CRAIG, P a G DE BÚRCA. *The evolution of EU law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2011, s. 540-541. ISBN 978-0-19-959296-8.

¹⁴² Case C – 1/05 (2007) ECR I – I.

¹⁴³ Case C – 127/08 (2008) ECR I – 6241.

nemohou žít běžný rodinný život, využívání svobod garantovaných Smlouvami by bylo vážně ohroženo. Dále pak pokračuje tak, že směrnice se aplikuje na všechny občany EU a na všechny jejich rodinné příslušníky bez ohledu na to, zda tyto osoby, jestliže jsou občany třetích států, předtím pobývaly v nějakém z členských států legálně.

Rozhodnutí ve věci *Akrich* tak lze dnes nakonec považovat za pouhou anomálii v rozhodování Soudního dvora. Generální advokát charakterizoval tento případ jako čelní srážku mezi kompetencemi členských států v oblasti imigrace a kompetencemi Evropské unie v oblasti regulace volného pohybu osob a uvedl že velkou roli hrály přísné imigrační předpisy státu.¹⁴⁴

Dalšími rodinnými příslušníky dle směrnice 2004/38 by měli být potomci do 21 let věku a závislí potomci (včetně potomků manžela či registrovaného partnera), ale i závislí předkové. Závislost by pak měla být otázkou faktů, jak Soudní dvůr judikoval v případě *Lebon*.¹⁴⁵ Soudní dvůr stanovil, že závislý je člen rodiny, který je svou výživou závislý na pracovníkovi, není zde potřeba definovat, z jakého důvodu je tento závislý či zda by mohl sám zajišťovat svou obživu prací či ne.

K novému vývoji, co se týče členů rodiny pocházejících ze třetích států, došlo v minulém roce díky třem novým rozsudkům Soudního dvora. První byl případ *Gerarda Ruiz Zambrana*.¹⁴⁶ Jednalo se o kolumbijského státního příslušníka, jež požádal v roce 1999 o azyl v Belgii, na jejíž území vstoupil s vízem vystaveným belgickým velvyslanectvím v Bogotě. Jeho žádost byla odmítnuta, nicméně k příkazu k opuštění území byla připojena ustanovení o nenavrácení do Kolumbie vzhledem k občanské válce panující v této zemi. V roce 2000 podal pan Zambrano další žádost o legalizaci svého pobytu, která byla zamítnuta, od roku 2001 jsou s jeho manželkou hlášení k pobytu v Belgii. Během jejich pobytu v Belgii s jim narodily dvě děti, které na základě belgické právní úpravy nabyly belgického občanství. Po několika neúspěšných žádostech o povolení pobytu v Belgii se pan Zambrano obrátil na Soudní dvůr v Lucemburku. Dovolával se toho, že je rodinným příslušníkem občana Evropské unie (svých dětí), že jeho děti jsou na něm závislé svojí výživou a že jeho vypovězení ze země by bylo v rozporu s uplatňováním svobody pohybu a proti

¹⁴⁴ MCGLYNN, Clare. *Families and the European Union: law, politics and pluralism*. New York: Cambridge University Press, 2006, xxxi, 230 p. ISBN 978-052-1613-354.

¹⁴⁵ Case C – 316/85 (1987) ECR 2811.

¹⁴⁶ Case C – 34/09 (2011).

principu ochrany rodiny jako celku. Ke svobodě pohybu Soudní dvůr uvedl, že vzhledem k tomu, že děti jakožto občané Evropské unie nikdy nevyužily práva svobodně se pohybovat či pobývat na území jiného členského státu, nemůže být aplikována směrnice 2004/38. Je však třeba shledat, že odepření práva pobytu rodičům by mělo za následek, že děti budou nuceny opustit území nejen státu, ale celé Evropské unie, aby doprovázely rodiče, na kterých jsou závislé svojí výživou. Bylo by tak omezeno požívání práv, která jim přísluší jakožto občanům Evropské unie. Z těchto důvodů velký senát Soudního dvora rozhodl, že článek 20 SFEU musí být vykládán tak, že brání tomu, aby členský stát odepřel státnímu příslušníku třetího státu, na kterého jsou výživou odkázány děti nízkého věku, jež jsou občany Unie, právo na pobyt v členském státě, v němž mají tyto děti bydliště a jehož mají státní příslušnost, a aby uvedenému státnímu příslušníku třetího státu odmítl vydat pracovní povolení, neboť taková rozhodnutí by uvedené děti připravila o možnost skutečně využívat podstatné části práv spojených se statutem občana Unie.

Podobné téma Soudní dvůr řešil v druhém z těchto rozsudků, šlo o případ McCarthy.¹⁴⁷ Jednalo se o paní s dvojím občanstvím-Irsko a Velké Británie, která chtěla žít ve Velké Británii se svým manželem, příslušníkem třetího státu. Soudní dvůr zopakoval stejně jako v případě Zambrano, že vzhledem k tomu, že nikdy nevykonávala své právo volného pohybu, nemůže se dovolávat ustanovení směrnice 2004/38, neboť nespadá pod definici oprávněných osob. Stejně tak ustanovení článku 21 SFEU není aplikovatelné na občana EU, který nikdy nevykonával své právo na volný pohyb, který vždy žil na území státu, jehož je státním příslušníkem, bez ohledu na dvojí občanství v tomto případě, pokud není nějak zásadně omezena možnost požívání práv občana EU. V případě paní McCarthy Soudní dvůr došel k závěru, že pochybení britských orgánů, které jí nepřiznaly právo pobytu, neboť nezhodnotily fakt, že má irské občanství, se nijak nedotýká jejího práva na volný pohyb a pobyt v rámci Evropské unie. Že by měla být nucena opustit Evropskou unii a následovat svého manžela stejně jako děti své rodiče v případě Zambrano Soudní dvůr neřeší, nejspíš tak jde o to, že v případě Zambrano byla situace poněkud naléhavější a jednalo se zde o nezletilé.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Case C – 434/09 (2011).

¹⁴⁸ Free movement. *McCarthy judgment available* [online]. 2011 [cit. 2012-06-08]. Dostupné z: <http://www.freemovement.org.uk/2011/05/05/mccarthy-judgment-available/>.

Třetím případem je pak věc Dereci.¹⁴⁹ Murat Dereci, turecký státní příslušník, vstoupil na území Rakouska protiprávně a oženil se s rakouskou státní příslušnicí, s níž má tři děti, v současnosti nezletilé. Byla mu zamítnuta žádost o povolení pobytu a navíc po změně legislativy na něj bylo pohlíženo tak, že se nachází v protiprávní situaci, neboť v současné době při podávání žádosti o povolení k pobytu by měl být mimo území Rakouska (to ale v době jeho podání žádosti neplatilo). Pan Dereci se dovolával předchozího rozsudku ve věci Zambrano, neboť i on chtěl žít se svou rodinou, která byla závislá na jeho příjmu a uváděl, že zamítnutí jeho žádosti brání občanům EU, tj. jeho rodině, ve výkonu jejich práv. Soudní dvůr rozhodl tak, že unijní právo musí být vykládáno v tom smyslu, že nebrání, aby stát odepřel státnímu příslušníkovi třetího státu pobyt na svém území, když jeho cílem je žít se svým rodinným příslušníkem, občanem EU, který pobývá v tomto státě, jehož má státní příslušnost, a který nevyužil práva volného pohybu, za předpokladu, že takové omezení neznamena pro dotčeného občana Unie zbavení možnosti skutečně požívat svých práv, což musí ověřit předkládající soud.

Těmito případy Soudní dvůr vstoupil do jakési nové dimenze imigračních případů při zvažování jejich dopadu na práva občanů Unie. V případě Dereci Soudní dvůr poskytl vyjasnění limitů, které bylo třeba stanovit po předchozím rozhodnutí ve věci Zambrano, nyní je jasné, že tento přístup se bude aplikovat jen ve výjimečných situacích, kde může dojít k ohrožení základních práv občanů Evropské unie. Je také jasné, že pouhé přání udržet rodinu pohromadě není dostačující a je zcela nutné zvážit všechny okolnosti a naléhavost situace.¹⁵⁰

4.3. Právo pobytu na území hostitelského státu

Směrnice 2004/38 zaručila občanům EU nejen právo opustit členský stát, vstoupit na území jiného členského státu a právo vrátit se zpět do státu, odkud osoba pochází, ale i právo pobývat na území členských států po delší dobu. Směrnice stanovuje různé požadavky dle délky pobytu podle trvání do třech měsíců, od třech měsíců do pěti let a na více než pět let.

¹⁴⁹ Case C – 256/11 (2011).

¹⁵⁰ Latitude law. MCINDOE, Gary. *Dereci - Narrowing Zambrano?* [online]. 2011 [cit. 2012-07-08]. Dostupné z: <http://www.latitudelaw.com/news-dereci-narrowing-zambrano-by-gary-mcindoe-37.html>.

Pro pobyt do délky třech měsíců postačí, pokud občané EU mají platný identifikační průkaz (občanský průkaz nebo pas). To samé platí i pro občany třetích států, postačí platný pas. Nicméně existují určitá omezení, kromě obecných výjimek ze svobody volného pohybu také podmínka, že se osoba nestane neodůvodněnou zátěží pro sociální systém státu.

Pokud chce osoba zůstat na území státu déle než tři měsíce, musí být buď pracující zaměstnanec, nebo osoba samostatně výdělečně činná, mít dostatečné finanční zdroje a zdravotní pojištění. To samé je stanoveno i pro rodinné příslušníky, ať již jsou občany EU nebo třetího státu. Pouze v případě, že stát má pochybnosti o tom, že osoba splňuje tyto podmínky, může dojít k ověření, zda tomu tak je či ne. Hostitelský stát může požadovat po osobě, aby se zaregistrovala u příslušného státního úřadu, doba pro registraci by však neměla být kratší než tři měsíce od příjezdu.¹⁵¹

Spornou otázkou bylo, k jakým účelům je možné používat data uložená v takovém registru. Soudní věc se tímto tématem zabýval v případě Huber.¹⁵² Pan Huber byl rakouský státní příslušník, který pracoval v Německu a jeho osobní údaje proto byly uloženy v registru zahraničních pracovníků s pobytem v Německu. Tento registr byl používán ke zpracovávání statistických údajů a za účelem policejní a bezpečnostní kontroly. Pan Huber si stěžoval, že se jedná o diskriminační opatření, protože neexistuje podobný rejstřík německých státních příslušníků a žádal vymazání svých dat z tohoto systému. Soudní dvůr řekl, že účel využití rejstříků je zcela v souladu s právem EU, a že je odůvodněné a oprávněné. Na druhou stranu však připustil, že se jedná o diskriminaci vůči státním příslušníkům jiných států, neboť němečtí občané nejsou podřízeni žádnému takovému opatření, co se týče boje se zločinem.

Co se týče trvalého pobytu, směrnice stanovila dvě možnosti jak ho získat, první je pět let nepřetržitého pobytu na území daného státu, druhá pak kratší doba pro ty, co jsou na území státu ekonomicky aktivní a splňují podmínky stanovené původně nařízením 1251/70 a směrnicí 75/34, které byly posléze nahrazeny článkem

¹⁵¹ CRAIG, P a G DE BÚRCA. *The evolution of EU law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2011, s. 509-511. ISBN 978-0-19-959296-8.

¹⁵² Case C – 524/06 (2008) ECR I-9705.

17 směrnice 2004/38. Pro obě dvě možnosti je nutné, aby osoba byla zcela asimilována a aby na ní bylo pohlíženo stejně jako na tamní státní příslušníky.

Při první možnosti nepřetržitost pobytu není dotčena, pokud osoba opustí stát na dobu kratší než půl roku, pokud se jedná o výkon vojenské služby či nějaký jiný důležitý důvod jako je těhotenství, vážná nemoc, studijní či pracovní vzdělávací pobyt. K přerušení lhůty dojde při každém vykonaném rozhodnutí o vyloučení. Jakmile osoba trvalý pobyt ve státě získá, může ho ztratit, jen pokud stát opustí na dobu delší než dva roky.

Pro druhou možnost získání trvalého pobytu směrnice stanoví následující podmínky: osoba musí být v důchodovém věku, pracující na území státu předešlých 12 měsíců a pobývajíc zde minimálně předchozí tři roky nebo musí být v pracovní neschopnosti a prokázat, že na území státu pobývala déle než dva roky a přestala pracovat z důvodu trvalé pracovní neschopnosti anebo se musí jednat o příhraničního pracovníka se třemi lety nepřetržitého zaměstnání či výkonu samostatně výdělečné činnosti, co si udržoval pobyt ve svém státě státní příslušnosti, kam se vracel minimálně jednou týdně. Za určitých podmínek může toto oprávnění získat i rodina pracovníka.

4.4. Práva rodinných příslušníků po smrti či odjezdu osoby z hostitelského státu

Články 12 a 13 směrnice 2004/38 daly rodinným příslušníkům právo udržet si pobyt v hostitelském státě i po smrti či odjezdu ze státu osoby, jež doprovázeli. Pokud se jedná o občany EU, mohou pokračovat v požívání práva pobytu. Pokud jde o státní příslušníky třetích zemí, ti musí pobývat ve státě alespoň jeden rok před smrtí osoby.¹⁵³ Pro získání trvalého pobytu musí být pracující, osoby samostatně výdělečné činné a musí mít dostatečné finanční zdroje, či být členy rodiny, jejíž člen již splňuje tyto požadavky a je schopen finančně rodinu zajistit. Přes přísná pravidla, která většinou platí pro příslušníky třetích států, existuje jedna podstatná výjimka. Jestliže občanu EU zemře či opustí hostitelský stát, jeho děti neztratí právo pobytu ve státě, stejně tak ani rodič, který má v té době děti v péči, jestliže tyto děti jsou

¹⁵³ ILIOPOULOU, Anastasia. Libre circulation et non-discrimination: éléments du statut de citoyen de l'Union européenne. Bruxelles: Bruylant, 2008. ISBN 28-027-2471-1.

zapsány do výchovného či vzdělávacího zařízení za účelem studia, a to minimálně dokud toto studium nedokončí.¹⁵⁴

¹⁵⁴ BARNARD, Catherine. *The Substantive Law of the EU: Four Freedoms*. 3. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 436-441.

5. Omezení volného pohybu osob

Členské státy Evropské Unie mají výslovně stanovenou pravomoc omezit či zcela zakázat osobám využití práv a svobod týkajících se pracovníků osob samostatně výdělečně činných, poskytovatelů služeb atd. Ve Smlouvách můžeme najít dvojí omezení těchto práv, a to omezení obecná a další, specifická omezení.

Obecná omezení zahrnují veřejný pořádek, veřejnou bezpečnost a veřejné zdraví. Specifické je pak omezení volného pohybu pracovníků pro oblast veřejné správy.

5.1. Obecná omezení

Článek 45, odst.3 SFEU stanoví možnost státu využít tato omezení ve vztahu k pracovníkům. Články 52 a 62 SFEU (dříve 46 a 55 SES) obsahují stejná ustanovení ve vztahu ke svobodě usazování a poskytování služeb. Důkazní břemeno leží v tomto případě na státě. Státům je dána možnost využít těchto ustanovení ke kontrole pohybu osob na jejich vlastním území, tedy k výkonu jejich suverenity nad osobami, které na jeho území vstupují. Tato omezení jsou stanovena přísně a restriktivně, neobejdou se tedy bez přezkoumání Soudním dvorem. V případě Orfanopoulos¹⁵⁵ Soudní dvůr řekl, že v případě občanů EU je nutná zvláště restriktivní interpretace těchto omezení. Omezení volného pohybu osob musí být vždy v souladu s ochranou základních lidských práv a principem proporcionality, nelze je použít nikdy jen z ekonomických důvodů jako např. vysoká míra nezaměstnanosti či politická vhodnost zachování pracovních míst pro vlastní státní příslušníky.¹⁵⁶ Základy další právní úpravy těchto ustanovení lze vidět již ve směrnici 64/221 O koordinaci zvláštních opatření týkajících se pohybu a pobytu cizích státních příslušníků, která byla přijata z důvodů veřejného pořádku, veřejné bezpečnosti nebo veřejného zdraví a která upravuje odpovědnost státu za jednání jednotlivců. Tato směrnice byla později nahrazena dnes platnou směrnicí 2004/38, kde opatření z důvodů těchto omezení najdeme upravena v článku 27.

¹⁵⁵ Spojené případy C-482/01 a C-493/01 (2004) ECR I-5257, para. 53.

¹⁵⁶ BARNARD, Catherine. *The Substantive Law of the EU: Four Freedoms*. 3. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 480.

5.1.1. Omezení z důvodu veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti

Přestože ve Smlouvách najdeme veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost jako dva zvlášť stanovené důvody, v případech, kterými se Soudní dvůr zabýval, spolu často úzce souvisí. Soudní dvůr poskytl státům samotným určitý prostor pro určení, co znamená veřejný pořádek, neboť význam tohoto pojmu může být v každém státě chápán odlišně. V případě Van Duyn¹⁵⁷ Soudní dvůr řekl, že pojem veřejného pořádku může mít různý význam jak v jednotlivých státech, tak i v různém časovém období. Stejně tak i v již zmíněném případě Jany¹⁵⁸ Soudní dvůr řekl, že evropské právo nestanoví členským státům žádný univerzální žebříček hodnot pro určení, které chování je či není v souladu s veřejným pořádkem.¹⁵⁹

Paní Van Duyn byl zamítnut vstup do Spojeného království, protože chtěla pracovat jako sekretářka pro scientologickou církev. Ačkoliv členství v této církvi nebylo v Británii vysloveně zakázáno, aktivity scientologů byly považovány za společensky škodlivé. Soudní dvůr v tomto případě zdůraznil, že osobní chování jednotlivce nemusí být primárně nezákonné, aby stát mohl namítat neslučitelnost s veřejným pořádkem. Bylo tedy shledáno jako dostatečný důvod, že stát toto jednání považoval sociálně škodlivé a chtěl proto proti němu zakročit. Další otázka na místě je, zda pouhé členství v takové organizaci můžeme chápat jako osobní chování dotyčné osoby dle článku 3, odst.1 směrnice 64/221 (dnes nahrazen článkem 27 směrnice 2004/38), který stanoví, že opatření přijatá z důvodů veřejného pořádku nebo veřejné bezpečnosti musí být v souladu se zásadou přiměřenosti a musí být založena výlučně na osobním chování dotyčné osoby. Soudní dvůr na tuto otázku odpověděl, že pokud byla dotčená osoba v minulosti členem takové organizace, nemůže jí kvůli tomu být upíráno právo na volný pohyb v rámci EU, pokud je ale členem aktuálně, lze toto považovat za osobní jednání, neboť to odráží vůli dobrovolně se účastnit na aktivitách organizace a to, že osoba evidentně uznává cíle, které organizace sleduje. Dále pak Soudní dvůr došel k závěru, že ačkoliv stejná

¹⁵⁷ Case 41/74 (1974) ECR 1337, para. 18.

¹⁵⁸ Case C-268/99 (2001) ECR I-8615, para. 60.

¹⁵⁹ BIGO, Didier a GUILD. *Controlling frontiers: free movement into and within Europe*. Burlington, Vt.: Ashgate, c2005, vii, 283 p. ISBN 07-546-3011-0.

opatření stát neužívá vůči svým vlastním občanům, není toto v rozporu se zásadou nediskriminace a stát má právo takové osobě přístup odepřít.¹⁶⁰

Nicméně po tomto rozhodnutí došlo ke kritice toho, že byl porušen princip nediskriminace a Soudní dvůr svůj přístup, co se týče této otázky, změnil, jak můžeme vidět například v případě *Adoui and Cornuaille*¹⁶¹, kdy francouzským prostitutkám byl zakázán pobyt v Belgii, ačkoliv prostituce nebyla zakázána belgickou legislativou. Soudní dvůr řekl, že státní autority nebyly oprávněny k takovému rozhodnutí, neboť došlo k porušení principu nediskriminace.

Dalším případem, kde Soudní dvůr blíže vyjasnil pojem osobního jednání (*personal conduct*) byl případ *Bouchereau*.¹⁶² V tomto případě šlo o státního příslušníka Francouzské republiky, který pracoval na území Spojeného království od roku 1975 a který byl v roce 1976 pravomocně odsouzen a proti kterému byl poté podán návrh k britskému výkonnému orgánu na jeho deportaci zpět do domovské země z důvodu obavy o ohrožení veřejného pořádku. V rozhodnutí Soudního dvora mimo jiné zaznělo, že existence usvědčení z trestného činu může být pro potřebu ochrany veřejného pořádku vzata v úvahu pouze za předpokladu, že jednání, za které byl daný subjekt dříve odsouzen, představuje bezprostřední hrozbu pro stát, veřejný pořádek a jeho základní hodnoty v okamžiku, kdy se subjekt nachází na území hostitelského státu.

Zde si můžeme povšimnout rozdílu v uvažování Soudního dvora. Zatímco v roce 1974 to byl stát, který si mohl sám definovat, co chápe jako obsah pojmu veřejný pořádek, v roce 1977 je už stát omezen faktem, že se ochrana veřejného pořádku může projevit pouze proti objektivnímu a dostatečně závažnému nebezpečí. Stát a jeho zákony už tedy nejsou jediným měřítkem obsahu pojmu veřejný pořádek. Tento přístup byl poté zdůrazněn i v případě *Calfa*.¹⁶³

Závěry Soudního dvora týkající se osobního jednání osoby se později odrazilily v textu směrnice 2004/38.

¹⁶⁰ BARNARD, Catherine. *The Substantive Law of the EU: Four Freedoms*. 3. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 402-403.

¹⁶¹ Spojené případy C – 115 a 116/81 (1982) ECR 1665.

¹⁶² Case C – 30/77 (1977) ECR 1999.

¹⁶³ Case C – 348/96 (1999) ECR I-11.

Ani tato směrnice, ani Smlouvy však nedefinují blíže opatření, která mohou být proti osobě použita. Obecně existují dvě možnosti, a to buď osobě nepovolit vstup na území státu jako v případě paní Van Duyn, nebo vyhoštění osoby ze státu potom, co už se na území státu vyskytovala. Státní systém ale může použít i jiná méně drsná opatření, jak Soudní dvůr judikoval v případě Pieck.¹⁶⁴ Soudní dvůr řekl, že hostitelský stát může osobě uložit pokutu či ji uvěznit za porušení národních předpisů, pokud přitom je respektován princip nediskriminace.

Vyhoštěný státní příslušník musí mít právo znovu požádat o povolení pobytu či vstupu na území státu, ze kterého byl vyhoštěn, jak Soudní dvůr potvrdil v případě Shingara.¹⁶⁵ Důvodem bylo, že rozhodnutí o zakázání vstupu na území či o vyhoštění osoby je opatřením omezujícím volný pohyb, tedy jedno ze základních práv občanů EU a tím pádem by nemělo být trvalého charakteru. Tato žádost by měla být podána po uplynutí přiměřené lhůty a stát by měl zvážit, zda došlo k podstatné změně okolností, které rozhodnutí odůvodnily či ne.

V několika případech státy zkoušely aplikovat opatření týkající se veřejného pořádku i na právnické osoby, nicméně pouze v případě Omega¹⁶⁶ Soudní dvůr uznal, že došlo k porušení veřejného pořádku. Jednalo se o německou společnost využívající britské vybavení, která chtěla vybudovat laserdrome, kde je možné hrát si na zabíjení díky efektům laserových paprsků. Německo si stěžovalo, že taková hra je v rozporu s jeho ústavou, kde je výslovně stanoveno právo na lidskou důstojnost a z tohoto důvodu byla zakázána činnost této společnosti. Soudní dvůr shledal toto opatření jako odůvodněné a zároveň přiměřené, neboť je v souladu s německými právními předpisy a jednalo se o omezení jen určitého typu lasergame, kde jde o střelení do lidských terčů.¹⁶⁷

5.1.2. Omezení z důvodu ochrany veřejného zdraví

Dodatek ke směrnici 64/221 uvedl vyčerpávající seznam nemocí, které mohou ohrozit jedince ve spojení s ochranou veřejného zdraví. Jsou to nemoci, které jsou uvedeny v nařízení č. 2 Světové zdravotnické organizace. Jsou to nemoci jako

¹⁶⁴ Case C – 157/79 (1980) ECR 2171.

¹⁶⁵ Case C – 65/95 (1997) ECR I – 3343.

¹⁶⁶ Case C – 36/02 (2004) ECR I – 9609.

¹⁶⁷ BARNARD, Catherine. *The Substantive Law of the EU: Four Freedoms*. 3. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 491-493.

syfilis, tuberkulóza a jiné infekční či nakažlivé nemoci či nemoci způsobené parazity, je-li ochrana před nimi součástí legislativy členského státu. Na základě toho mnoho států zkoušelo odepřít přístup lidem nakaženým virem HIV, ačkoliv ve směrnici nebylo žádné konkrétní ustanovení zmiňující tuto nemoc. V roce 1999 tak Komise musela zakázat použití jakýchkoliv opatření, jež by mohla mít za následek sociální vyloučení, diskriminaci či stigmatizaci osob postižených touto nemocí.

Nová směrnice 2004/38 v čl. 29, odst. 1 stanoví, že nemocemi odůvodňujícími opatření omezující svobodu pohybu, jsou výhradně nemoci s epidemickým potenciálem definované odpovídajícími akty Světové zdravotnické organizace a jiné nakažlivé nemoci a nakažlivé parazitické nemoci, pokud se na ně vztahují ochranná opatření používaná na státní příslušníky hostitelského členského státu.

Důvodem k vyhoštění jsou pouze nemoci, které se vyskytnou do tří měsíců po příjezdu. Členský stát může ze závažných důvodů požadovat do tří měsíců po příjezdu, aby se osoba s právem pobytu podrobila bezplatné lékařské prohlídce, aby se tak vyloučila případná nemoc.

V některých státech je vyžadována předchozí autorizace pro obdržení nutného zdravotního ošetření v jiném státě. Tuto problematiku Soudní dvůr řešil v případech Kohll¹⁶⁸, Geraets – Smits¹⁶⁹ a Muller – Faure¹⁷⁰. Soudní dvůr shledal tento požadavek za oprávněný za předpokladu, že je to nutné pro zachování vyváženého zdravotního a nemocničního systému otevřeného pro všechny. Musí však být stanoveny jednoznačné a nediskriminační podmínky pro obdržení této autorizace.¹⁷¹

5.2. Jiná omezení

Kromě zřejmých omezení jako jsou obecné důvody veřejné bezpečnosti, veřejného pořádku a veřejného zdraví a výjimky pro zaměstnávání ve veřejné správě pak existují i jiné případy, kdy může být osoba omezena ve výkonu svobody pohybu napříč Evropskou unií.

¹⁶⁸ Case C – 158/96 (1998) ECR I – 1931.

¹⁶⁹ Case C – 157/99 (2001) ECR I – 5473.

¹⁷⁰ Case C – 385/99 (2003) ECR I – 4509.

¹⁷¹ WEISS, Friedl a Frank WOOLDRIDGE. *Free movement of persons within the European Community*. 2. vyd. Alphen aan den Rijn: Kluwer law, 2007, s. 159-162.

Jde o případy, kdy osoby nesplní určité stanovené podmínky pro výkon tohoto práva, jako například pracovníci a rodiny pracovníků, které žijí na území státu méně než tři měsíce a stanou se tzv. neodůvodněnou zátěží pro systém sociálního zabezpečení daného státu. Stejně tak osoby, jež vstoupily na území státu za účelem hledání práce, mohou být vykázány ze státu, pokud nenašly práci a nejsou schopné prokázat, že ji stále aktivně hledají a že je pravděpodobné, že zaměstnání získají. Pro studenty zase platí, že musí být zapsáni v akreditovaném studijním programu, jinak mohou být nuceni stát opustit. Studenti musí prokázat i dostatečné finanční příjmy k pobytu na území státu. Dle judikatury Soudního dvora nestačí pouhé dočasné problémy či pochybnosti o splnění daných podmínek, situace musí být trvalejšího charakteru a nesplnění podmínek musí být prokázáno.

Z rozhodnutí ve věcech Baumbast¹⁷² a Grzelczyk vyplynulo, že na omezení stanovená směnicemi musí být nahlíženo za použití principu proporcionality a že by měl existovat určitý stupeň finanční solidarity pro státní příslušníky členských států.¹⁷³

¹⁷² Case C – 413/99 (2002) ECR I – 7019.

¹⁷³ WEISS, Friedl a Frank WOOLDRIDGE. *Free movement of persons within the European Community*. 2. vyd. Alphen aan den Rijn: Kluwer law, 2007, s. 162.

6. Volný pohyb osob a Česká republika

Česká republika se stala členem Evropské unie v době, když už téma volného pohybu bylo poměrně rozsáhle zpracováno. Poslední směrnice upravující volný pohyb občanů EU, tedy směrnice č. 2004/38 byla vydána dva dny před vstupem České republiky do Evropské unie.

Co se týče transpozice směrnice 2004/38, dle zprávy Komise Česká republika patří mezi deset členských států, které provedly příznivějším způsobem rozšíření automatického práva pobytu na skupinu rodinných příslušníků uvedených v čl. 3 odst. 2. Naopak co se týče rodinných příslušníků studentů v čl. 7 odst. 4, Česká republika využila možnosti omezit jejich rozsah pouze na manžela (manželku) a nezaopatřené děti. Bohužel nesprávně provedla povinnost usnadnit vstup a pobyt pro potomky a předky v přímé linii studenta. Zajímavá je i zmínka Komise, že Česká republika uznává právo pobytu po dobu delší než tři měsíce pouze v případech, kdy rodina má uspokojivé ubytování.¹⁷⁴

Po vstupu nových deseti států do Evropské unie v květnu 2004 bylo zavedeno již zmíněné přechodné období podle principu 2+3+2, kdy mají členské státy právo omezit přístup na svůj pracovní trh.

Vláda České republiky se usnesením č. 13 ze 7. ledna 2004 rozhodla zřít se práva zavést recipročně podobná omezení pro vstup na pracovní trh ČR. Ve vztahu ke státům, které omezily přístup českých občanů na svůj pracovní trh, zavedla Česká republika taková opatření, které nezaručovala žadatelům o práci z těchto zemí jisté přijetí. Záleželo na výsledku pravidelné studie, kterou ČR zjišťovala, zda občané těchto zemí neblokují místa českým zájemcům.

České republice umožňovaly částečný přístup na německý, rakouský a švýcarský pracovní trh bilaterální smlouvy s těmito státy. Dohoda s Německem vstoupila v platnost roku 1991 a roční kvóta byla stanovena na 1400 stážistů, dále pak možnost čtyřměsíčních sezónních prací v oblasti zemědělství, hotelnictví a gastronomie. Se Švýcarskem byla dohoda podepsána roku 1997 a to na 100 ročních

¹⁷⁴ KOM(2008) 840 Zpráva Komise Evropskému parlamentu a Radě o uplatňování směrnice 2004/38/ES o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států ze dne 10. prosince 2008 [citováno 15.6.2012]. Dostupný z: <http://eur-lex.europa.eu/>.

stážistů. Smlouva s Rakouskem byla rakouským parlamentem schválena až roku 2005 a v praktické rovině pak využívána od ledna 2006.

V květnu loňského roku padla poslední omezení volného pohybu pracovníků mezi námi a Německem a Rakouskem. Původní očekávání, že otevření pracovních trhů nezpůsobí žádnou revoluci, se potvrdila: německé ani rakouské pracovní trhy se nezhroutily a také u nás jsme nezaznamenali exodus pracovníků směrem na západ.¹⁷⁵

¹⁷⁵ TOMÁŠEK, Michal. Volný pohyb pracovníků – půl roku poté. *Finanční noviny* [online]. 2011, [cit. 2012-06-09]. Dostupné z: <http://www.financninoviny.cz/kariera/zpravy/724146>.

7. Závěr

Od svých prvních krůčků prošla právní úprava svobody volného pohybu a pobytu uvnitř Evropské unie značným vývojem.

I přes relativně sjednocenou úpravu zůstává otázka volného pohybu osob roztržštěná a mnohdy terminologicky nejasná. V průběhu zpracování práce jsem se v odborné literatuře často setkala nejen s terminologickými nejasnostmi, ale i s rozpory v základních faktech či časových údajích týkajících se účinnosti či platnosti právní úpravy. Je zřejmé, že s otázkou volného pohybu osob se potýká nejen laická veřejnost, ale představuje problém i pro jednoznačné právní vymezení. Ke sjednocení interpretace významně napomáhá judikatura Soudního dvora, ten má však před sebou stále dlouhou cestu.

Co se týče transpozice poslední směrnice upravující volný pohyb občanů EU, nebyla Komise zrovna nadšena, neboť ve výsledku zprávy o provedení ustanovení směrnice zjistila, že ani jeden členský stát neprovedl směrnici účinně a správně v její úplnosti. Ani jeden článek směrnice nebyl proveden účinně a správně všemi členskými státy.¹⁷⁶ To mimo jiné ukazuje určitou rebelii států vůči Bruselu, určitou snahu zachovat si stále svoji suverenitu a svoji vlastní právní úpravu.

Nicméně potěšujícím může být výsledek průzkumu Evropského ombudsmana z roku 2011 na téma práva občanů EU, ve kterém uvádí, že 48% dotázaných považuje právo na volný pohyb a pobyt občanů EU za nejdůležitější ze všech práv evropských občanů. Svoboda volného pohybu a pobytu osob tak získala prvenství v tomto průzkumu.¹⁷⁷

Je tomu tak proto, že se tato svoboda stává důležitou součástí života nás všech občanů Evropské unie, zvykli jsme si pracovat a studovat v zahraničí nebo alespoň pohodlněji vyjet na dovolenou, naučili jsme se svá práva občanů EU využívat. A ačkoliv se Unie setkává s problémy s harmonizací či se stále novými

¹⁷⁶ KOM(2008) 840 Zpráva Komise Evropskému parlamentu a Radě o uplatňování směrnice 2004/38/ES o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států ze dne 10. prosince 2008 [citováno 15.6.2012]. Dostupný z: <http://eur-lex.europa.eu/>.

¹⁷⁷ Evropský veřejný ochránce práv. *Special Eurobarometer: Right to move and reside freely in the EU and right to good administration are the most important citizens' rights* [online]. 2011 [cit. 2012-07-01]. Dostupné z: <http://www.ombudsman.europa.eu/cs/press/release.faces/cs/10666/html.bookmark>.

nejasnými případy, které musí řešit Soudní dvůr, ačkoliv existuje rozsáhlé množství kritiků EU jako celku, fakt, že občané EU znají a umějí využít svá práva je dle mého názoru velkým úspěchem.

Co se týče vývoje judikatury Soudního dvora, dle mého názoru bylo dosaženo určitého pokroku díky posledním rozsudkům v oblasti sjednocování rodin, kdy Soudní dvůr začal brát v úvahu i situaci rodin občanů EU, kteří svá práva na volný pohyb nevyužívají. Dále pak, i když v judikatuře můžeme sledovat snahu o podpoření občanství Unie jako základního prvku, z nedávných rozsudků vyplývá, že ekonomická aktivita zůstává stále významným faktorem ve vztahu občanů EU a hostitelských států.

Bohužel se ale stále setkáváme s problémy vyvstávajícími na základě možná až příliš velké svobody pohybu v rámci Unie. Typickým příkladem je nelegální přistěhovalectví, kdy se imigranti z Tuniska a Libye dostávají z Itálie do dalších zemí Evropy většinou díky zrušeným kontrolám na hranicích. Bývalý prezident Francie Nicholas Sarkozy kvůli tomuto problému dokonce zvažoval vystoupení Francie ze Schengenu, stejně tak Itálie má vůči schengenskému systému velké výhrady.

Lze říci, že Evropskou unii zřejmě čeká ještě spousta práce v oblasti úpravy volného pohybu osob. Uvidíme, zda nějaké změny přinese otevření pracovního trhu dalším státům, či zda nedávná judikatura Soudního dvora bude mít nějaký větší vliv na situaci rodin s rodinnými příslušníky ze třetích států, či zda dojde k revizi schengenského systému na základě stížností Francie a Itálie.

Dne 15. července 2012 vydal Eurostat novou statistiku, která se týká počtu občanů EU žijících na území jiných členských států a občanů třetích států žijících na území Evropské unie. Zpráva mimo jiné uvádí, že těchto lidí je dohromady téměř 50 milionů, z toho zhruba 16 milionů občanů EU a 32 milionů příslušníků třetích zemí.¹⁷⁸

Porovnáme-li údaje v poslední zprávě s daty Eurostatu z dřívějších let, je vidět, že míra migrace mezi státy stále stoupá. Nicméně mezi průzkumy z roku 2010 a posledním průzkumem z roku letošního je rozdíl v počtu migrujících cizinců nepatrný, zdá se jako by došlo ke stabilizaci celkové migrace. Rozdíly pak

¹⁷⁸ EUROPEAN COMMISSION. *Eurostat* [online]. 2012 [cit. 2012-07-20]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-11072012-AP/EN/3-11072012-AP-EN.PDF.

samozřejmě najdeme v procentuálních podílech cizinců na území států či v přesunech na území EU.¹⁷⁹

Přesuny mezi členskými státy není tak lehké vysledovat už jen díky Schengenskému systému, nicméně i přesto lze říci, že na základě statistik migraci spíše využívají občané ze třetích zemí. Zajímavým jevem je, že v roce 2008, tedy hned po jejich vstupu do EU, byli nejvíce migrujícím národem Rumuné. Uvidíme tedy, jaký vliv bude mít odstranění všech překážek a umožnění neomezeného volného pohybu pro Rumunsko a Bulharsko, či případné rozšíření EU o další státy.

¹⁷⁹ EUROPEAN COMMISSION. *Eurostat* [online]. 2010 [cit. 2012-07-20]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-11-001/EN/KS-SF-11-001-EN.PDF.

Seznam zkratk

C.	Case/případ
č.	číslo
čl.	článek
ČR	Česká republika
ECR	European Court Reports
EFTA	Evropské sdružení volného obchodu
EHS	Evropské hospodářské společenství
ES	Evropská společenství
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EU	Evropská unie
Euratom	Evropské společenství pro atomovou energii
Europol	Evropský policejní úřad
Komise	Evropská komise
No.	Number/číslo
odst.	odstavec
písm.	písmeno
Rada	Rada Evropské unie
s.	strana / strany
Sb.	Sbírka / Sbírky

SES	Smlouva o evropských společenství
SEU	Smlouva o fungování Evropské unie
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
Smlouvy	zakládající smlouvy Evropské unie
Soudní dvůr	Soudní dvůr Evropské unie
Spojené Království	Spojené království Velké Británie a Severního Irska
SRN	Spolková republika Německo
Unie	Evropská unie
ust.	ustanovení
v / vs.	versus / proti

Použitá literatura

Monografie

BARNARD, Catherine. *The substantive law of the EU: the four freedoms*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2010, ciii, 674 p. ISBN 01-995-6224-5.

BIGO, Didier a GUILD. *Controlling frontiers: free movement into and within Europe*. Burlington, Vt.: Ashgate, c2005, vii, 283 p. ISBN 07-546-3011-0.

BORCHARDT. *L'ABC du droit de l'Union européenne*. 2. vyd. Belgique: Union Européenne, 2010.

CRAIG, P a G DE BÚRCA. *The evolution of EU law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2011, ISBN 978-0-19-959296-8.

DĚDIČ, Jan a Petr ČECH. *Evropské právo společností*. Praha: Polygon, 2004. ISBN 80-7273-110-6.

FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, 803 s. ISBN 978-807-3252-236.

GERBERT, Pierre. *Budování Evropy*. Praha: Karolinum, 2004.

ILIOPOULOU, Anastasia. *Libre circulation et non-discrimination: éléments du statut de citoyen de l'Union européenne*. Bruxelles: Bruylant, 2008. ISBN 28-027-2471-1.

KRÁL, Richard. *Volný pohyb pracovníků v EU v kontextu skončení přechodných opatření*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012, 214 s. ISBN 978-80-87146-52-1.

LECLERC, Stéphane éditeur. *La libre circulation des personnes dans l'Union Européenne*. Bruxeles: Bruylant, 2009. ISBN 978-280-2727-453.

LYČKA, Martin, Bohumil KUNC a Klára ŠLÉGLOVÁ. *Komentovaná rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie*. Praha: Linde, 2010, 447 s. ISBN 978-807-2018-123.

MCGLYNN, Clare. *Families and the European Union: law, politics and pluralism*. New York: Cambridge University Press, 2006, xxxi, 230 p. ISBN 978-052-1613-354.

PARSI, Vittorio Emanuele. CRANEC. *Cittadinanza e identità costituzionale europea*. Bologna: Il mulino, c2001, ISBN 88-150-8333-2.

PIKNA, Bohumil. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu: Oblast policejní a justiční spolupráce*. 3. vyd. Praha: Linde, 2006.

ŠLOSARČÍK, Ivo. *Právní rámec evropské integrace*. Praha: Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, 2003.

TICHÝ, Luboš. *Evropské právo*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, lii, 953 s. Právní učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4003-332.

VILLANI, Ugo. *Istituzioni di diritto dell'Unione europea*. 2. ed. riv. e aggiornata. Bari: Cacucci, 2010. ISBN 978-888-4229-588.

VILLANI, Ugo. *Gli sviluppi del Trattato di Lisbona in materia di politica estera e di sicurezza comune*, in *Studi sull'integrazione europea*, 2011, p. 9 ss., e in *Atti del Convegno in memoria di Luigi Sico* (a cura di T. Vassalli di Dachenhausen), Editoriale Scientifica, Napoli, 2011.

VILLANI, Ugo. *Valori comuni e rilevanza delle identità nazionali e locali nel processo d'integrazione europea*, Editoriale Scientifica, Napoli, 2011;

WEISS, Friedl a Frank WOOLDRIDGE. *Free movement of persons within the European Community*. 2. vyd. Alphen aan den Rijn: Kluwer law, 2007.

Články

CARRERA, S. *What Does Free Movement Mean in Theory and Practice in an Enlarged EU?*, in *European Law Journal*, 2005, r. 11, č. 6, s. 699-721.

DRYWOOD, Eleanor: *Analysis and Reflections - Giving with one hand, taking with the other: Fundamental rights, children and the family reunification decision*, in *European Law Review*, 2007, r. 32, č. 3, s. 396-407.

MAZÁK, J. *Doktrína rozsudku "Bidar" a úvaha o budoucnosti*, in Výber z rozhodnutí Súdneho dvora Európskych spoločenstiev, 2008, č. 3, s. 5-7.

PAUKNEROVÁ, M. *Svoboda usazování obchodních společností a mezinárodní právo soukromé ve světle novějších rozhodnutí Evropského soudního dvora*, in Právník, 2004, č. 12.

Elektronické zdroje

KOM(2008) 840 Zpráva Komise Evropskému parlamentu a Radě o uplatňování směrnice 2004/38/ES o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států ze dne 10. prosince 2008 [citováno 15.6.2012]. Dostupný z: <http://eur-lex.europa.eu/>.

Evropský veřejný ochránce práv. Special Eurobarometer: Right to move and reside freely in the EU and right to good administration are the most important citizens' rights [online]. 2011 [cit. 2012-07-01]. Dostupné z: <http://www.ombudsman.europa.eu/cs/press/release.faces/cs/10666/html.bookmark>.

Latitude law. MCINDOE, Gary. Dereci - Narrowing Zambrano? [online]. 2011 [cit. 2012-07-08]. Dostupné z: <http://www.latitudelaw.com/news-dereci-narrowing-zambrano-by-gary-mcindoe-37.html>.

Free movement. McCarthy judgment available [online]. 2011 [cit. 2012-06-08]. Dostupné z: <http://www.freemovement.org.uk/2011/05/05/mccarthy-judgment-available/>.

TOMÁŠEK, Michal. Volný pohyb pracovníků – půl roku poté. Finanční noviny [online]. 2011, [cit. 2012-06-09]. Dostupné z: <http://www.financninoviny.cz/kariera/zpravy/724146>.

Statistika migrace a migrující populace. Eurostat [online]. 2011 [cit. 2012-06-09]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/cs.

EUROPEAN COMMISSION. Eurostat [online]. 2010 [cit. 2012-07-20]. Dostupné z:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-11-001/EN/KS-SF-11-001-EN.PDF.

EUROPEAN COMMISSION. Eurostat [online]. 2012 [cit. 2012-07-20]. Dostupné z:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-11072012-AP/EN/3-11072012-AP-EN.PDF.

Seznam citovaných rozhodnutí Soudního dvora Evropské Unie

Case C-348/96 Donatella Calfa (1999) ECR I-11.

Case C-184/99 Grzelczyk (2001) ECR I-6193.

Case C-456/02 Trojani (2004) ECR I-07573.

Case C-66/85 Lawrie Blum (1986) ECR 2121.

Case C-196/87 Steymann (1988) ECR 6159.

Case C-139/85 Kempf (1986) ECR 1741.

Case C-53/81 Levin (1982) ECR 1035.

Case C-357/89 Raulin v Minister van Onderwijs en Wetenschappen (1992) ECR I-1027

Case C-188/00 Kurz (2002) ECR I-10691.

Joined cases C-22/08 and C-23/08 Vatsouras and Koupatantze (2009) ECR I-4585

Case C-85/96 Martínez Sala v. Freistadt. Berlin (1998) ECR-I 2691.

Case C-138/02 Collins (2004) ECR I-2703.

Case C-292/89 Antonissen (1991) ECR I-745.

Case C-344/95 Commission v Belgium (1997) ECR I-1035.

Case C-350/96 Clean Car Autoservice v Landeshauptmann von Wien (1998) ECR I-2521.

Case C-279/93, Schumacker (1995) ECR I-225.

Case C-527/06 Renneberg (2008) ECR I-7735.

Case C-387/01 Weigel (2004) ECR I-4981.

Case C-3/90 Bernini (1992) ECR I-1071 a Case C-316/85 CPAS v. Lebon (1987) ECR 2811.

Case 207/78 Even (1979) ECR 2019.

Case C-212/05 Hartmann v. Freistaat Bayern (2007) ECR I-6303.

Case C-287/05 Hendrix (2007) ECR I-6909.

Case C-32/75 Cristini (1975) ECR 1085.

Case C-261/83 Castelli (1984) ECR 3199.

Case 293/83 Gravier v City of Liège (1985) ECR 593.

Case C-24/86 Blaizot v University of Liege (1988) ECR 379.

Case C-147/03 Commission v Austria (2005) ECR I-5969.

Case C-221/89 Factorame II (1991) ECR I-3905.

Case C-4/69 Lutticke v Commision (1971) ECR 325.

Case 33/74 van Binsbergen (1974) ECR 1299.

Case C-268/99 Jany and Others (2001) ECR I-8615.

Case C-55/94 Reinhard Gebhard v. Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano (1995) ECR I-4165.

Case C-107/83 Ordre des Avocats au Barreau de Paris v Klopp (1984) ECR 2971.

Case C-340/89 Vlassopoulou v. Ministerium für Justiz (1991) ECR I-2357.

Case C-424/97 Haim (2000) ECR I-5123.

Case C-168/91 Konstantinidis (1993) ECR I-1191.

Case C-197/84 Steinhauser v City of Biarritz (1985) ECR 1819.

Case C-330/03 Colegio de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos v Administración del Estado (2006) ECR I-801.

Case C-274/05 Commission v Greece (university degrees) (2008) ECR I-7969.

Case C-202/04 Cipolla (2006) ECR I-2049.

Case C-196/04 Cadbury Schweppes (2006) ECR I-7995.

Case C-386/04 Centro di Musicologia Walter Stauffer (2006) ECR I-8203.

Case C-81/87 Daily Mail (1977) ECR 5483.

Case C-210/06 Cartesio (2008) ECR I-000.

Case C-212/97 Centros Ltd (1999) ECR I-1459.

Case C-330/91 Ex p. Commerzbank AG (1993) ECR I-4017.

Case C-167/01 Inspire Art Ltd (2003) ECR I-10155.

Case C – 208/00 Überseering BV v. Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (2002) ECR I-9919.

Case C – 384/93 Alpine Investments (1995) ECR I – 1141.

Case C – 311/97 Royal Bank of Scotland (1999) ECR I-265.

Case C – 307/97 Saint Gobain ZN (1999) ECR I – 6161.

Case C – 250/95 Futura & Singer (1997) ECR I – 2471.

Case C – 254/97 Baxter (1999) ECR I – 4809.

Case C-439/99 Commission v Italy (2002) ECR I-305.

Case C-153/02 Neri (2003) ECR I – 13555.

Case C – 270/83 Commission v France (1986) ECR 273.

Case C – 446/03 Marks & Spencer (2005) ECR I – 10837.

Case C-413/99 Baumbast, R and Secretary of State for the Home Dep.(2002) ECR I-7091.

Case C-267/83 Diatta v Land Berlin (1985) ECR-567.

Case C-59/85 Reed (1986) ECR-1283.

Case C-109/01 Akrich (2002) ECR I-9607.

Case C – 1/05 Jia (2007) ECR I – I.

Case C – 127/08 Metock and Others (2008) ECR I – 6241.

Case C – 34/09 Ruiz Zambrano v Office national de l'emploi (2011).

Case C – 434/09 Shirley McCarthy (2011).

Case C – 256/11 Dereci and others (2011).

Joined cases C-482/01 a C-493/01 Orfanopoulos and Oliveri (2004) ECR I-5257.

Case 41/74 Van Duyn v. Home Office (1974) ECR 1337.

Joined cases C – 115 a 116/81 Adoui and Cornuaille (1982) ECR 1665.

Case C – 30/77 Bouchereau (1977) ECR 1999.

Case C – 157/79 Pieck (1980) ECR 2171.

Case C – 36/02 Omega (2004) ECR I – 9609.

Case C – 158/96 Kohll v Union des Caisses de Maladie (1998) ECR I – 1931.

Case C – 157/99 Geraets-. Smits and Peerbooms (2001) ECR I – 5473.

Case C – 385/99 Müller-Fauré and van Riet (2003) ECR I – 4509.

Seznam příloh

Přehled imigrace v rámci EU v roce 2009

Graf zastoupení imigrantů na území EU v roce 2009

Přehled imigrace v rámci EU v roce 2011